

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และจำแนกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ
2. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมและการสร้างจริยธรรม
3. ผลงานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างจริยธรรมในโรงเรียนให้แก่นักเรียนระดับประถมศึกษา

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ

ในหัวข้อนี้จะจำแนกการนำเสนอเป็นหัวข้อดังนี้

1. เหตุผลของการเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ
2. ลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ
3. ความแตกต่างของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ
5. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. เหตุผลของการเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัย (Research) คือกระบวนการในการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยเทคนิควิธีการของศาสตร์ต่างๆ เข้าช่วยเพื่อนำมาตอบปัญหาที่ตั้งไว้ (สุภางค์, 2543 : 2)

ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและนักวิจัยต้องการค้นหาแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 ปฏิกฐานนิยม (Positivism) เป็นความจริงหรือความรู้ที่มีอยู่ด้วยตัวของมันเอง เป็นอิสระจากผู้รู้ มีลักษณะเป็นวัตถุวิสัย (objective) จึงมีความเป็นสากลและมีเพียงหนึ่งเดียว ซึ่งเป็นโลกทัศน์แบบวิทยาศาสตร์จึงใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (พิมลพรรณ, 2546 : กระบวนทัศน์ในการวิจัย 2 แบบ)

1.2 ปรัชญาการณนิยม (Phenomenology) เป็นความจริงหรือความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นมามีลักษณะเป็นอัตวิสัย (subjective) มีลักษณะเฉพาะตามบริบทระหว่างความจริงกับผู้ค้นหา จึงมีความหลากหลายซึ่งเป็นโลกทัศน์แบบมนุษยศาสตร์ จึงใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมลพรรณ, ฝั่งช้าง)

ปรัชญาการณนิยมในทางสังคมและวัฒนธรรมมี 2 ระดับ (ชยันต์, 2537 : 31-32) คือ

1. ระดับผิวหน้า หรือหน้าบ้าน (Front Region) ได้แก่ สภาพที่เห็นได้ทางกายภาพ รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทางตา (มองเห็น) ทางหู (ได้ยินเสียง) เป็นต้น

2. หลังบ้าน (Back Region) ได้แก่ ความหมายซ่อนเร้น มีเหตุผลเชิงลึกต้องการคำอธิบายที่ลึกซึ้ง (Interpretative) (อมรา, 2537 : 13) คำถามที่ต้องการคำตอบ (การค้นคว้า) นั้น จะถามว่า ทำไม (Why) และอย่างไร (How) เช่น ประวัติการดำเนินชีวิตตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น การเก็บข้อมูลจึงต้องอาศัยผู้รู้เรื่องนั้นๆ ดี (Key Performance) และเป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นในลักษณะของคนใน (emic)

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีการที่จะหาคำตอบในระดับ 2 (หลังบ้าน) เป็นสำคัญ

2. ลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้คือ (พิมลพรรณ, 2546 : ธรรมชาติของการศึกษาเชิงคุณภาพ)

2.1 เป็นการวิจัยที่อาศัยสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เป็นธรรมชาติเป็นแหล่งข้อมูลโดยตรง และผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ผู้วิจัยหรือนักวิจัยจะต้องทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าไปอยู่ในสภาพการณ์ที่กำลังศึกษา จึงเน้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม

2.2 เป็นการศึกษาแบบองค์รวม (Holistic Approach) เพื่อให้เห็นภาพความสัมพันธ์เชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ บริบท (Context) ที่จะศึกษาแบ่งเป็น 3 ระดับคือ

2.2.1 บัณฑิตบุคคล จะศึกษาประวัติชีวิต ความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิตประจำวัน ความรู้สึก การให้คุณค่าแก่สิ่งต่างๆ ค่านิยม อุดมการณ์ เป็นต้น (สุภางศ์, 2535 : 1)

2.2.2 กลุ่มบุคคล จะศึกษาความรู้สึกในลักษณะของกลุ่ม เช่น กลุ่มอาชีพ

2.2.3 ชุมชนจะศึกษาความรู้สึกในลักษณะของกลุ่มคนขนาดใหญ่ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

การทำความเข้าใจพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์แบบองค์รวม นอกจากจะรวบรวมข้อมูล 3 ระดับ (2.2.1-2.2.3) ข้างต้นแล้ว การจะมองเห็นภาพรวมได้ดีขึ้นจะต้องรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทุกมิติ ได้แก่ ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ความเชื่อ พิธีกรรม และอื่นๆ เป็นต้น (อมรา, 2537 : 13)

และศึกษารายละเอียดของแบบแผนและความหมายของพฤติกรรม นักวิจัยจะต้องไม่สร้างระบบหรือคำอธิบายจากแนวคิดของตน แต่เป็นการอธิบาย สิ่งที่มีอยู่อย่างสลายตาของคนในเหตุการณ์ (ชยันต์, 2537 : 151,156)

2.3 เป็นการพรรณนา (Descriptive) คือเขียนบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับหลักการ เหตุผลมากกว่าจะอธิบายลักษณะของสัดส่วน อัตราส่วนหรือจำนวน

2.4 ให้ความสนใจกับกระบวนการมากกว่าผลที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษากระบวนการจะทำให้ทราบถึงสาเหตุของปรากฏการณ์ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร (how) และทำไมจึงเกิดขึ้น (why) ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้ง

ส่วนการดูที่ผลจะทำให้ทราบแต่เพียงว่าเกิดอะไรขึ้น (what) เท่านั้น ซึ่งจะไม่ทราบความสัมพันธ์เชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ ที่ทำให้ "ผล" เช่นนั้นเกิดขึ้น

2.5 ใช้การวิเคราะห์แบบอุปมาน (Inductive) คือการอาศัยข้อเท็จจริงที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเก็บมาได้แล้วนำมาสรุปเป็นนามธรรมหรือคำตอบที่ค้นพบ และคำตอบนี้อาจกลายเป็นทฤษฎีใหม่ขึ้นมา ลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นอย่างไร อาจสรุปได้ด้วยคำอธิบายดังนี้คือ

"การวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การศึกษาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงทุกมิติ เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้น เป็นการแสวงหาความรู้โดยเน้นความสำคัญของข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด การให้ความหมายหรือคุณค่าแก่สิ่งต่างๆ ตลอดจนค่านิยมและอุดมการณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้นๆ มักเป็นการศึกษาติดตามระยะยาว และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยเป็นหลัก" (สุภาวงศ์, 2535 : 1)

3. ความแตกต่างของการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ

การวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพมีความแตกต่างกันในเนื้อหาดังต่อไปนี้ (พิมลพรรณ, 2546 : ความแตกต่างของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ)

เนื้อหา	การวิจัยเชิงปริมาณ	การวิจัยเชิงคุณภาพ
1. ลักษณะของข้อมูล	แจกแจงนับเป็นปริมาณ จำนวน สัดส่วน อัตราส่วน หรือคำนวณอยู่ในรูปแบบอื่นๆ	ไม่นิยมนับเป็นปริมาณ
2. การค้นหาความจริง	มุ่งหาความจริงในทัศนะของคนนอก (etic)	มุ่งหาความจริงในทัศนะของคนใน (emic)
3. การวิเคราะห์ผล	ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบนิรนัย (Deductive Method)	ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Method)
4. ข้อสมมติฐานและวัตถุประสงค์ของการศึกษา	เกิดจากการมุ่งทดสอบทฤษฎีหรือผลงานวิจัยที่มีอยู่	มุ่งค้นหาและพัฒนาทฤษฎีจากข้อมูลรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคมและอาจนำไปสู่การสร้างทฤษฎีใหม่

เนื้อหา	การวิจัยเชิงปริมาณ	การวิจัยเชิงคุณภาพ
5. หลักการพื้นฐานของการวิจัย	<p>เป็นการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ที่มีแนวความคิดพื้นฐานมาจากปฏิฐานนิยม (Positivism) ซึ่งมีหลักการที่สำคัญคือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความจริงเป็นสากลและมีเพียงหนึ่งเดียว - การค้นหาความจริงใช้วิธีวัตถุวิสัย (Objective) 	<p>เป็นการศึกษาทางมนุษยศาสตร์ที่มีแนวความคิดพื้นฐานมาจากปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ซึ่งมีหลักการที่สำคัญคือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ความจริงไม่เป็นสากลและมีหลายอย่างตามเงื่อนไขของสังคม - การค้นหาความจริงใช้วิธีอัตวิสัย (Subjective)

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ในหัวข้อนี้จะลำดับการอธิบายเป็น 2 ขั้นตอน คือ

4.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

4.2 การหาความเชื่อมั่นหรือความเชื่อถือได้ (Reliability) และความตรงประเด็น (Validity)

4.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ

ข้อมูลของการวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งเป็นการเก็บจากแหล่งต้นกำเนิดของข้อมูลโดยตรง

และลักษณะของข้อมูลเป็นพฤติกรรม สภาพการณ์ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ตามธรรมชาติ ตามความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมและอื่นๆ ของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นปัจเจกบุคคล กลุ่มคน และชุมชน

วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยเชิงคุณภาพมี 4 วิธีดังนี้ (โยธิน, 2546 : วิธีการและขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล)

4.1.1 การสังเกตและการเข้าร่วม (Observation and Participation) การสังเกต (observation) คือการเฝ้ามองดูอย่างเป็นระบบและมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาพฤติกรรมเฉพาะอย่างในช่วงเวลาหนึ่ง การสังเกตแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ (เบญญา, 2535 : 6-47) คือ

- การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) เป็นลักษณะที่ผู้วิจัยเฝ้าสังเกตอยู่ภายนอกไม่ได้เข้าไปร่วมกิจกรรมกับกลุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูลวิธีนี้ จะไม่ไปรบกวนการทำกิจกรรมของชาวบ้าน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทางกายภาพของชุมชน เช่น ลักษณะการตั้งบ้านเรือน วัด โรงเรียน ศาลา อาคาร การเรียนการสอน การเลี้ยงดูเด็ก กิจกรรมในชีวิตประจำวัน การทำมาหากิน เป็นต้น
- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นลักษณะที่ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับเฝ้าสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูล

การสังเกตแบบมีส่วนร่วมนี้ ถ้าผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมทุกอย่างกับกลุ่มตัวอย่าง ก็เรียกว่าการสังเกตแบบมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ (absolutely participant observation)

ในการสังเกตอาจมีการถ่ายรูปเพื่อนำกลับมาใช้วิเคราะห์ผลอย่างละเอียด ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะไม่หวนกลับมาอีก และเมื่อออกจากสนามแล้วจะกลับไปเก็บข้อมูลอีกจะสิ้นเปลืองมาก และก่อนถ่ายรูปจะต้องขออนุญาตผู้ที่เราจะถ่ายรูปก่อน

4.1.2 การสนทนากลุ่มย่อย (Group Interview or Group Discussion) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 2-3 คน โดยผู้วิจัยมีแนวคำถามที่จัดเตรียมเอาไว้เพื่อเจาะประเด็น และเป็นคำถามปลายเปิด (open-ended)

กลุ่มตัวอย่างที่จะเก็บข้อมูลนี้มี 2 ประเภท คือ

- กลุ่มธรรมชาติเป็นกลุ่มคนที่รวมตัวกันตามธรรมชาติหรือตามกิจกรรมตามวิถีชีวิตของเขา เช่น กลุ่มคนที่ไปซั๊กผ้าในคลอง กลุ่มคนที่นั่งร้านกาแฟ เป็นต้น
- กลุ่มที่ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่มคนที่ผู้วิจัยนัดหมายเอาไว้เพื่อมาให้ข้อมูล ในกรณีเช่นนี้ผู้วิจัยจะต้องพยายามไม่นัดหมายผู้ที่ขัดแย้งกัน ผู้มีตำแหน่งทางราชการกับชาวบ้าน ผู้ที่อายุมากกับเด็ก เป็นต้น ทั้งนี้เพราะกลุ่มตัวอย่างอาจมาทะเลาะกันหรือบางคนพูดมากมาย ส่วนคนอื่นๆ ไม่พูดเลยเพราะเกรงกลัวเกรงใจ เป็นต้น

4.1.3 การสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Discussion) เป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยเจาะจงเลือกเพื่อมาให้ข้อมูล ลักษณะของการเก็บข้อมูลวิธีนี้มีดังนี้

- คัดเลือกคนเข้าร่วมกลุ่มโดยคัดเลือกเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงเพื่อมาให้ข้อมูล วิธีการคัดเลือกทำโดยกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะมาร่วมสนทนาแล้วเลือกคนตามคุณสมบัตินั้น (Screening Form) ในกรณีนี้ถ้ากำหนดคุณสมบัติละเอียดก็จะได้บุคคลที่เหมาะสมเพื่อมาให้ข้อมูล

- การคัดเลือกควรเลือกคนที่กล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าวิจารณ์ ไม่เป็นปฏิปักษ์กัน ไม่ข่มกัน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้การสนทนาได้ข้อมูลตามที่ต้องการ
- จำนวนสมาชิกในกลุ่มสนทนาควรมี 7-8 คน และบุคลากรฝ่ายผู้วิจัย 2-3 คน ก็จะเป็นกลุ่มสนทนาที่มีจำนวนคนร่วมสนทนาที่เหมาะสม
- การจัดที่นั่งของกลุ่มสนทนา ควรจัดเป็นวงกลมแบบโต๊ะจีน หรือตั้งวงกินข้าวของชาวบ้าน เพราะจะทำให้ทุกคนมองเห็นผู้ร่วมสนทนาได้ทุกคน (มองตากัน) ซึ่งในทางจิตวิทยาสังคมจะทำให้การสนทนาได้ข้อมูลที่เป็นจริงและได้บรรยากาศของการพูดคุย
- การดำเนินการสนทนามีกิจกรรมดังนี้
 1. ฝ่ายผู้วิจัย 2-3 คน จะทำหน้าที่ดังนี้คือ เป็นคนนำสนทนา (moderator) เป็นคนจดบันทึก (note taker) และปิด-เปิดเครื่องบันทึกเสียง เป็นคนบริการอาหาร เครื่องดื่มและอื่นๆ
 2. เลือกประเด็นที่จะสนทนาและคอยควบคุมให้กลุ่มสนทนาอยู่ในประเด็น การเริ่มสนทนาควรมีคำถามอุ่นเครื่องเพื่อสร้างบรรยากาศการสนทนา
 3. ระยะเวลาการสนทนาประมาณ 2-3 ชั่วโมง และควรใช้เครื่องบันทึกเสียง 2 เครื่อง เหลื่อมเวลากันประมาณ 10 นาที เพื่อให้การบันทึกเสียงครบถ้วนสมบูรณ์ไม่ขาดตอน
 4. ระหว่างการสนทนาอาจต้องคอยกันบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องออกจากวงสนทนา
 5. หลังการสนทนาเสร็จสิ้น อาจมีการแจกของขวัญเล็กน้อย หรือให้เป็นเงินเป็นค่าตอบแทนหรือสินน้ำใจแก่ผู้เข้าร่วมสนทนาที่ได้สละเวลามาให้ข้อมูลด้วยก็ได้

4.1.4 สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ผู้รู้ (key performance) โดยตรง ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลละเอียด ลักษณะของการสัมภาษณ์จะไม่มีโครงสร้างหรือไม่สัมภาษณ์ เรียงตามข้อคำถาม แต่จะพูดคุยกันตามแต่เรื่องที่สนทนาจะดำเนินไปโดยเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป

การบันทึกข้อมูลอาจมีการใช้เครื่องบันทึกเสียงได้ โดยต้องแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบก่อนล่วงหน้าและขออนุญาตก่อน หลังจากการสัมภาษณ์ครั้งหนึ่งแล้วอาจกลับมาสัมภาษณ์อีกก็ได้

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะต้องถอดเทปและคัดเลือกประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรง เพราะการสัมภาษณ์อาจมีการพูดคุยในเรื่องต่างๆ มากมายที่ไม่เข้าประเด็น

4.2 การหาความเชื่อมั่นหรือเชื่อถือได้ (Reliability) และความตรงประเด็น (Validity)

ความเชื่อถือได้ (Reliability) ในการวิจัยจะหมายถึง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีความน่าเชื่อถือว่าถูกต้อง สามารถจะใช้เก็บข้อมูลที่ต้องการได้ครบถ้วนและตรงประเด็นของคำถามในการวิจัย ในการวิจัยเชิงคุณภาพ การสร้างคำถามหรือประเด็นคำถามที่จะใช้หาคำตอบให้มีความน่าเชื่อถือทำได้โดยอาศัยหลักเกณฑ์ดังนี้คือ

4.2.1 การตั้งข้อคำถามวิจัยเพื่อจะค้นคว้าหาคำตอบนั้น การตั้งคำถามจะต้องอาศัยการทบทวนวรรณกรรมจากแนวความคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและประสบการณ์ของผู้วิจัย แล้วจึงนำมาใช้เป็นแนวทางในการตั้งข้อคำถาม

4.2.2 ตรวจสอบข้อคำถามโดยการนำไปใช้ซักถามกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายในการทำวิจัย (Pre-test) จากนั้นจึงทำการปรับปรุงข้อคำถามให้ถูกต้อง น่าเชื่อถือ ความตรงประเด็นหรือความแม่นยำ (Validity) หมายถึง คำตอบที่ค้นพบตรงกับคำถามหรือจุดมุ่งหมายของงานวิจัยที่ต้องการค้นหา ในการวิจัยเชิงคุณภาพการสร้างความตรงประเด็นให้เกิดขึ้น ทำได้โดยอาศัยหลักเกณฑ์ดังนี้คือ

4.2.3 คนใน (emic) เป็นผู้ให้ข้อมูล กล่าวคือผู้วิจัยจะต้องทำตัวให้เป็นคนในหรือผู้อยู่ในเหตุการณ์และเสนอข้อมูลอย่างทัศนะของผู้อยู่ในเหตุการณ์โดยไม่มีการบิดเบือนใดๆ (สุภาวงศ์, 2535 : 5)

4.2.4 ความตรงประเด็นตามแนวความคิดของ Kirk and Miller (วรัญญู, 2546 : 3) ซึ่งได้กำหนดความถูกต้องหรือตรงประเด็นของข้อมูลเป็น 3 ระดับคือ

ระดับที่ 1 (Apparent Validity) เป็นความถูกต้องหรือตรงประเด็นตามสภาพการณ์ กล่าวคือเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจะต้องมีความผูกพันใกล้ชิดกับแหล่งข้อมูล ทำให้เชื่อได้ว่าน่าเชื่อถือ

ระดับที่ 2 (Instrument Validity) เป็นความถูกต้องตามหลักเกณฑ์ กล่าวคือผู้วิจัยจะต้องนำเสนอข้อมูลให้ครบถ้วนทุกด้านและเชื่อมโยงปรากฏการณ์ต่างๆ (Holistic Approach)

ระดับที่ 3 (Theoretical Validity) เป็นความถูกต้องตามหลักทฤษฎี กล่าวคือผลการวิจัยตรงกับทฤษฎีหรือผลงานวิจัยอื่นๆ ที่มีอยู่

4.2.5 ใช้วิธีชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) (สุภาวงศ์, 2535 : 14) โดยการนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นอย่างละเอียดได้แก่ ข้อมูลด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรมของชุมชน โครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ศาสนา ประวัติชีวิตและอื่นๆ ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องที่กำลังศึกษาวิจัยและเข้าใจผลสรุปตรงกับนักวิจัย

4.2.6 ใช้วิธีการสามเส้า (Triangulation) เป็นวิธีการตรวจสอบความตรงประเด็น โดยมีแนวความคิดว่าความถูกต้องหรือตรงประเด็นจะต้องตรวจสอบจาก 3 เส้าหรือ 3 มุม และถ้าผลสรุปจาก 2 เส้าขึ้นไปตรงกัน ก็ถือว่าผลสรุปเช่นนั้นถูกต้องหรือตรงประเด็น

การทดสอบ 3 เส้า อาจยึดถือจากประเด็นต่างๆ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆ อย่างประกอบกันก็ได้ และงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ดีจะต้องถูกตรวจสอบได้จากหลายอย่าง

ประเด็นของการทดสอบ 3 เส้า มีดังนี้

1. พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (ที่ตั้ง)
2. แหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลซึ่งจำแนกลักษณะของผู้ให้ข้อมูลได้ ดังนี้
 - ศาสนา
 - ฐานะทางเศรษฐกิจ
 - เพศ
 - ตำแหน่ง หน้าที่การงาน
 - อาชีพ
 - รายได้
 - อื่นๆ
3. นักวิจัยที่เคยศึกษาเรื่องเดียวกัน
4. ทฤษฎีอื่นๆ
5. ผลงานวิจัยอื่นๆ ในเรื่องเดียวกัน
6. วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธี
7. เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์
8. เวลา

อย่างไรก็ตาม การสร้างความเชื่อถือได้ (Reliability) และความตรงประเด็น (Validity) ใน การวิจัยเชิงคุณภาพ มีข้อสังเกตที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ในการวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถจะตรวจสอบและปรับปรุงค่าทั้ง 2 ได้ตลอดเวลา ในขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จนกว่าจะพอใจหรือแน่ใจว่าถูกต้องดีแล้ว
2. การตรวจสอบความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูล สามารถกระทำได้โดยดูว่าได้ เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามได้มากครบถ้วนตามข้อคำถามหรือประเด็นคำถามแล้วก็ถือได้ว่ามีความเชื่อถือได้ (Reliability) และตรงประเด็น (Validity) (สุภางค์, 2535 : 26)

3. การวิจัยไม่ว่าจะเป็นเชิงปริมาณหรือคุณภาพต่างก็มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันคือ การค้นหาความจริง ค่าทั้ง 2 เป็นวิธีการที่จะช่วยให้นักวิจัยมีความมั่นใจว่างานวิจัยจะไปสู่เป้าหมายคือ การค้นพบความจริง ซึ่ง ชยันต์ วรรธนภูติ (วลัยทิพย์, 2546 : 4) ได้กล่าวสรุปว่า "สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ประเด็นสำคัญไม่ได้อยู่ที่ความแม่นยำตรง เชื่อถือได้ของเครื่องมือในการวัด แต่อยู่ที่ความแม่นยำในการสะท้อนความเป็นจริงตามทัศนะของผู้ถูกศึกษา"

5. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพคือ การจำแนกและจัดระบบเพื่อให้เข้าใจ ลักษณะ ความหมาย และความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์จากทัศนะของผู้ถูกวิจัย (nature's category) (ชยันต์, 2537 : 149)

การวิเคราะห์จะต้องพยายามเชื่อมโยงข้อมูลด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน ในระยะเริ่มแรกอาจ แยกข้อมูลเป็นส่วนๆ ก่อน แล้วค่อยนำมาเชื่อมโยงกันในภายหลัง

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้คือ (เบญญา, 2544 : 210-235)

5.1 การเตรียมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ มี 2 รูปแบบคือ

5.1.1 เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ไปพร้อมๆ กัน

5.1.2 เก็บข้อมูลให้เสร็จก่อน แล้วจึงมาเริ่มทบทวน แยกประเภท จัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ผล

5.2 การจัดแฟ้ม เป็นการจำแนกรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ซึ่งมี 3 ประเภทคือ

5.2.1 แฟ้มฉิปาณะ เป็นข้อมูลทั่วๆ ไป

5.2.2 แฟ้มการวิเคราะห์เบื้องต้น เป็นข้อมูลที่มีการจดบันทึกในแต่ละวัน

หลังจากเก็บข้อมูลเสร็จ และผู้วิจัยจะนั่งศึกษา ทบทวนข้อมูลและวิเคราะห์อย่างคร่าวๆ

5.2.3 แฟ้มงานสนาม เป็นข้อมูลเกี่ยวกับการรวบรวม ขั้นตอนและวิธีการเก็บ

ข้อมูล ปัญหาและวิธีการแก้ไข ซึ่งแฟ้มนี้จะนำไปใช้ในการเขียนระเบียบวิธีวิจัย

5.3 แยกและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยจะแยกสาระสำคัญออกจาก ข้อมูลที่มีอยู่มากมาย (sorting the meat out from the soup) แล้วจึงนำข้อมูลที่เป็นสาระสำคัญมา เชื่อมโยงหาความสัมพันธ์กัน

ในการนำเสนอผลและการเขียนรายงาน ผู้วิจัยจะต้องกำหนดหน่วยที่ใช้วิเคราะห์ (units of analysis) ซึ่งมี 3 ลักษณะคือ

5.3.1 หน่วยบันทึกหรือหน่วยย่อย (recording unit) เป็นคำตอบของคำถามแต่ละข้อ

5.3.2 หน่วยความหมายหรือหัวเรื่อง (context unit) เป็นหัวข้อหรือหัวเรื่องของหน่วยย่อย เช่น การเพิ่มประชากรมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบ (ปัจจัย) หลายอย่าง เป็นต้น

5.3.3 หน่วยแฉงนับ เป็นข้อมูลที่สามารถนับเป็นจำนวนได้ เช่น จำนวนผู้ตอบอายุ ระยะทาง เป็นต้น

5.4 เปลี่ยนข้อมูลเชิงคุณภาพให้เป็นเชิงปริมาณ

5.4.1 เหตุผลที่เปลี่ยนลักษณะของข้อมูลเนื่องจาก

- เพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูลเนื่องจากการแสดงตัวเลข ทำให้เห็นข้อเท็จจริง
- เพื่อความสะดวกในการศึกษาเปรียบเทียบ
- เพื่อเพิ่มอำนาจการทดสอบทางสถิติ

5.4.2 วิธีการเปลี่ยนข้อมูลทำได้ดังนี้

- แบ่งข้อมูลเป็น 2 ส่วน (dichotomies) ได้แก่ มี-ไม่มี, ถูก-ผิด, ใช่-ไม่ใช่ เป็นต้น
- จัดเรียงตามลำดับก่อนหลัง (series)
- จัดช่วงตามลักษณะของข้อมูล เช่น ช่วงเวลา ช่วงอายุ ระยะทาง เป็นต้น

5.5 เครื่องมือที่ช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลให้มีความละเอียด เข้าใจง่าย มี 5 อย่างคือ

5.5.1 แผนที่

5.5.2 แผนภูมิ

5.5.3 เครือข่ายของเหตุและผล เช่น ปัจจัยต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน

5.5.4 แยกประเภทคำ ความคิด ความเชื่อ เช่น ลงห้อง ห้องเสีย คืออะไร, แพ้นม คืออะไร เป็นต้น

5.6 สรุปผลการศึกษา มีวิธีการที่ทำให้สะดวกและชัดเจนดังนี้คือ

5.6.1 นับจำนวน ข้อมูลที่สามารถนับได้ เช่น ขนาดของครัวเรือน ระยะเวลาในการทำงาน เป็นต้น

5.6.2 ค้นหาและระบุแนวเรื่อง (themes) เป็นการกำหนดชุดของพฤติกรรมหรือเหตุการณ์

5.6.3 ค้นหาความเป็นไปได้ ผู้วิจัยควรจะพิจารณาความเป็นไปได้ตามหลักเหตุและผลในหลายๆ ทางจะทำให้ได้ความจริงในหลายรูปแบบ

5.6.4 ระบุความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ ตัวแปรตาม และตัวแปรแทรกซ้อน เพื่อเชื่อมโยง

5.6.5 แสดงแบบแผนและสรุปผลการศึกษาให้สอดคล้องกับข้อมูลที่มีอยู่ แม้ว่า จะขัดกับข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้แต่แรกก็ตาม

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมและการสร้างจริยธรรม

ในหัวข้อนี้จะจำแนกออกเป็น 2 หัวข้อดังนี้คือ

1. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม
2. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างจริยธรรม

คำอธิบายรายละเอียดมีดังนี้

1. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม

ในหัวข้อนี้จะจำแนกการอธิบายออกเป็น 2 หัวข้อ คือ 1) ความหมายของคำว่า "จริยธรรม" และ 2) คำที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม ดังนี้

1.1 ความหมายของคำว่า "จริยธรรม"

จริยธรรมคืออะไร มีผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้มากมายดังต่อไปนี้ (กรมการศาสนา, 2543 : 65-68 และ บุญเลิศ, 2538 : 8-10)

กีรติ บุญเจือ กล่าวว่า จริยธรรม (ethical rules) หมายถึง ประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติ, การมีจริยธรรม (ethicity) คือสถานภาพทางจริยธรรม, ศีลธรรม (morals) คือประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง (จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน พ.ศ.2534)

จริยธรรมคือ การกระทำทั้งกาย วาจา และใจ ที่ดีงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม (กองวิจัยทางการศึกษา, 2525 : 5)

และพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีจริยธรรมที่สำคัญ มี 8 ประการคือ

1. การใฝ่สัจธรรม
2. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา
3. เมตตา-กรุณา
4. สติสัมปชัญญะ
5. ความไม่ประมาท
6. ความซื่อสัตย์สุจริต

7. ความขยันหมั่นเพียร

8. หิริ-โอตตัปปะ

และจริยธรรมของบุคคลจะประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 3 ประการคือ

1. ความรู้ (Moral Reasoning) คือความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้อง ดึงตามสามารถใช้ความคิดตัดสินใจแยกแยะสิ่งที่ถูกต้องดึงตามได้

2. อารมณ์ ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือ ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยม ยินดีที่จะรับนำจริยธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ

3. พฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือพฤติกรรมที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่างๆ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 13) กล่าวว่าจริยธรรมเป็นสำนึกที่บุคคลมีในเรื่องเกี่ยวกับความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด ความยุติธรรมความไม่ยุติธรรม

บัณฑิต อ่อนคำ (2517 : 44) กล่าวว่าจริยธรรมเป็นบรรทัดฐานทางด้านสังคมอย่างหนึ่งที่สมาชิกในสังคมจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้สังคมอยู่ได้

แปลก สนธิรักษ์ และ วิทย์ วิศุทเวทย์ (2522 : 82) กล่าวว่าจริยธรรม คือ หลักธรรมอันเป็นแนวในการปฏิบัติในการกระทำที่เป็นไปตามครรลองคลองธรรม มีลักษณะพิเศษคือ เป็นการให้คุณประโยชน์แก่ผู้อื่น และในเวลาเดียวกันเป็นประโยชน์แก่ตัวเอง การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมนั้นก่อให้เกิดผลดีงามแก่ตนเอง ผลดีที่เกิดขึ้นมีได้ 2 แ่ง คือ ทางใจและทางกาย

จุดหมายปลายทางแห่งจริยธรรม คือ

1. ทำให้ชีวิตมีความสุข
2. ทำให้ผู้อื่นมีความสุข
3. ปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระ

จริยธรรมจึงเป็นหลักที่มนุษย์ทุกวทุกนามพึงยึดเป็นหลักของชีวิต

ประวิณ ภู นคร ได้กล่าวถึงคุณธรรม ว่าผู้กระทำกรรมดีเฉพาะหน้าชั่วครั้งชั่วคราวยังไม่แนใจว่าจะเป็นผู้มีคุณธรรม ต้องเป็นผู้มีความเคยชินประพฤติดีด้วย ความรู้สึกในทางดีงาม จึงจะได้อธิบายว่าเป็นผู้มีคุณธรรม หรืออาจสรุปได้ว่าคุณธรรมคือความดีงามในจิตใจซึ่งทำให้เคยชิน ประพฤติดีเป็นผู้มีคุณธรรมคือผู้มีความเคยชิน ประพฤติดีด้วยความรู้สึกในทางดีงาม (คุณธรรมสำหรับข้าราชการ เอกสารการฝึกอบรมปฐมนิเทศ สำนักงาน ก.พ., 2526)

ประกาศรี สีนอำไพ กล่าวว่าจริยธรรม คือ "หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความ

เจริญอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบ หรือแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะของจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่นำมาให้บุคคลมุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดีความถูกต้องตามสมควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อยและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยมีสำนึกที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์" หรือกล่าวได้ว่า

จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยใช้จริยศาสตร์ศึกษาพฤติกรรมด้านคุณค่า สามารถวิเคราะห์ค่านิยมที่เป็นคู่กัน (dichotomy) สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดีควรกระทำและสิ่งใดชั่วควรละเว้น ทำให้ตัดสินคุณค่าของการปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีงามได้ตามความดีระดับต่างๆ

จริยธรรมมีที่มาจากภาษากรีกว่า Ethos แปลว่า ลักษณะนิสัยที่สามารถตัดสินคุณค่าได้ตามความหมายของความดี ความงาม และความสุข (ประภาศรี สีหอำไพ, 2535 : พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม)

พินิต หันนาคินท์ (2529 : 48) กล่าวว่า จริยธรรม คือ ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง เกษมสุขขึ้นในสังคม และสมาชิกในสังคม การที่จะปฏิบัติให้เป็นไปเช่นนั้นได้ต้องรู้จักว่าสิ่งใดผิด ดังนั้นการปฏิบัติทางกายต้องสอดคล้องกับความรู้อีกทางจิต

พินิจ รัตนกุล (2522 : 16) กล่าวว่า "จริยธรรม" (Ethics) เป็นคำที่เราานิยมใช้ในเรื่องการตัดสินคุณค่าพฤติกรรมของมนุษย์ว่าเป็นการกระทำ "สมควร" "ถูกต้อง" "ดี" หรือตรงกันข้ามกับการกระทำที่ไม่มีจริยธรรม คือการกระทำที่ "ไม่สมควร" "ไม่ถูกต้อง" "ไม่ดี"

เพ็ญศรี วายวานนท์ ให้ความหมายไว้ในจริยธรรมในการปฏิบัติราชการ พ.ศ.2530 ว่า "จริยธรรม หมายถึง ปรัชญาทางศีลธรรม (moral philosophy) และเป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาจริยธรรมจึงเป็นเรื่องหนึ่งของการศึกษาพิจารณาพฤติกรรมมนุษย์ โดยอาศัยศีลธรรมหรือหมายถึงระบบหรือข้อกำหนดทางศีลธรรม ซึ่งเป็นมาตรฐานความประพฤติของบุคคลในแต่ละชุมชน ศาสนา วิชาชีพ และกลุ่มชนต่างๆ ในสังคม"

พระเมธีธรรมภากรณ์ (พระมหาประยูร รัชมัจฉิตโต) ได้อธิบายคำว่าคุณธรรมและจริยธรรมในการฝึกอบรมข้าราชการหลักสูตรตัวคุณวิทยาการจริยธรรม จัดการฝึกอบรมโดยสำนักงาน ก.พ. พ.ศ.2537 ว่า "คุณธรรมเป็นเรื่องของความจริงแท้หรือสัจธรรม คุณธรรมทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติทำให้เกิดการรักษาศีล ซึ่งตรงข้ามกับกิเลสที่ทำให้เกิดการละเมิดศีล คุณธรรมนั้นเป็นตัวหลักและกระจายออกเป็นจริยธรรมและจรรยาบรรณ"

“จริยธรรมเป็นการดำเนินการให้สอดคล้องกับสังขธรรม จริยธรรมจึงเป็นหลักแห่งความประพฤติที่ดีงามเพื่อประโยชน์ตนและสังคม (จริยะ = ความประพฤติและหลักธรรม)”

พระยาอนูมานราชธนู (2516 : 409) กล่าวว่าจริยธรรม เป็นความประพฤติที่ชอบ ที่พึงปรารถนาของผู้ที่ได้พบเห็น

พระราชวรมุนี (2528 : 13-13) ได้ให้ความหมายคำว่า จริยะ จริยา ตลอดจนจริยธรรมว่า หมายถึง การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้าน ทุกระดับ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ ทั้งด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านจิตใจ ด้านปัญญา

เพลโต (Plato, ก่อน ค.ศ.427-347) เห็นว่ามีคุณธรรมที่สำคัญอยู่ 4 ประการ เรียกว่า Cardinal Virtues เป็นคุณธรรมพื้นฐานซึ่งรองรับคุณธรรมอื่นไว้ทั้งหมดคือ

1. ปัญญา (ปรัชญาน)
2. ความกล้าหาญ
3. ความพอประมาณ (รู้จักประมาณ)
4. ความยุติธรรม

เพลโตถือว่าปัญญาสำคัญที่สุด โอบล้อมเอาคุณธรรมอื่นๆ ไว้ด้วย ทำนองเดียวกับที่พระพุทธเจ้าทรงถือเอาความไม่ประมาทเป็นธรรมสำคัญที่สุดเกินกว่าธรรมทั้งปวง โอบอุ้มเอาคุณธรรมอื่นไว้ทั้งหมด

มานิช ตันชวณิชย์ (2523 : 41) กล่าวว่า “จริยธรรม” เป็นคำสมาสระหว่าง จริยาหรือจรรยา หมายถึง ความประพฤติกริยาที่ควรประพฤติ กับคำว่า ธรรม หมายถึง คุณธรรม ความดี ความชอบ ความถูกต้อง เมื่อเอา 2 คำมารวมกันมีความหมายว่า ความประพฤติของบุคคลแต่ละคนที่แสดงออกมาเป็นประจำวัน เป็นอุปนิสัยหรือสืบเนื่องมาจากความคิด ความเชื่อถือ หรือนิสัยที่ได้สะสมไว้ มิใช่เป็นการเสแสร้งทั้งทางกาย วาจา ใจ

ระวี ภาวิไล (2522 : 2) กล่าวว่า จริยธรรมหมายถึง แนวทางความประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงภาพชีวิตอันทรงคุณค่าพึงประสงค์

วศิน อินทสระ ได้อธิบายคุณธรรม คือ “อุปนิสัยอันดีงามซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิต อุปนิสัยอันนี้ได้มาจากความพยายามและความประพฤติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน หรือคุณธรรมก็คือคุณภาพแห่งอุปนิสัยอันแสดงออกให้เห็นโดยการกระทำ” (ในจริยศาสตร์ พ.ศ.2529)

นอกจากนี้ วศิน อินทสระ ยังได้กล่าวถึงคำว่าคุณธรรมตามทัศนะต่างๆ ของบุคคลอีกหลายท่านด้วยกัน อาทิ

วารี เกิดคำ กล่าวว่า "จริยธรรม คือ แนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อบัญญัติให้บุคคลประพฤติเช่นนั้นเช่นนี้อันถือเป็นการกระทำที่ดี" (เอกสารประกอบการบรรยาย หลักสูตรตัวคุณวิทยาการจริยธรรมสำหรับข้าราชการ : การประเมินพฤติกรรมด้าน จริยธรรม โดย สำนักงาน ก.พ., พ.ศ.2538)

วิทย์ วิศเวทย์ กล่าวว่า จริยศาสตร์ คือ พฤติกรรมของมนุษย์ที่มีคุณค่าทางจริยะ คุณค่าทางจริยะ หมายถึง ถูก ดี ควร พึงประสงค์ นำพึงปรารถนา (วิทย์, 2526 : 3-13)

สาโรช บัวศรี (2522 : 18) กล่าวว่า จริยธรรมคือ แนวทางในการประพฤติเพื่ออยู่ร่วมกันได้อย่างร่มเย็นในสังคม

สุนทร จันทร์ตรี (2528 : 68) กล่าวว่า จริยธรรม คือ การปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันอย่างเหมาะสมถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น มีวิถีชีวิตที่ต้องเกี่ยวข้องและพึ่งพาอาศัยกันและกันอยู่ตลอดเวลา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2522 : 21) ได้สรุปความหมายของจริยธรรมจากการสัมมนา "จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน" ไว้ว่าหมายถึง เส้นบรรทัดและเครื่องล้อมกลาให้มนุษย์เคลื่อนไหว ประพฤติปฏิบัติทางกายวาจา ใจ อย่างมีกติกา

สำนักงานคณะกรรมการประณการศึกษาแห่งชาติ (2534 : 285) ได้ให้คำนิยามของคำว่า จริยธรรมไว้พอสรุปสาระสำคัญได้ว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกการกระทำที่ดีออกจากการกระทำที่ชั่ว

สำเริง กล่าวว่า จริยธรรม คือ สิ่งที่ปฏิบัติแล้วเกิด (จริย) ความดี ความงาม ความสวย (สำเริง, 2544 : 7-11) และจริยธรรมแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะดังนี้

1. จริยธรรมธรรมชาติ เป็นลักษณะการกระทำดี ละเว้นชั่วโดยธรรมชาติของตนเอง การกระทำดีในลักษณะนี้ไม่ถือว่ามีจริยธรรม
2. จริยธรรมบังคับ เป็นลักษณะการกระทำดีละเว้นชั่วเพราะถูกบังคับให้ทำ การบังคับอาจมาจากกฎเกณฑ์ กฎหมาย ระเบียบประเพณี
3. จริยธรรมเจตนา เป็นจริยธรรมระดับสูงสุด เป็นการกระทำดี ละเว้นชั่วที่เกิดจากเจตนาที่ตั้งใจจะกระทำหรือไม่กระทำโดยเจ้าตัวคิดได้เอง

และจริยธรรมของมนุษย์เกิดมาจาก 3 กรณีคือ

1. ความกลัว ถูกลงโทษตามกฎหมาย จริยธรรมเช่นนี้มีระดับต่ำสุด
2. ความอยากหรือความต้องการ ถ้าไปในทางที่ดีก็เป็นการทำดีละเว้นชั่ว จริยธรรมเช่นนี้มีระดับสูงกว่าที่เกิดจากความกลัว

3. ความมีปัญญา เป็นจริยธรรมระดับปัญญาซึ่งมีส่วนประกอบ 3 ประการคือ
 - 3.1 รู้จริง คือ รู้ในเรื่องนั้นอย่างถูกต้อง
 - 3.2 รู้ถึง คือ รู้ในเรื่องนั้นอย่างลึกซึ้ง
 - 3.3 รู้ทั่ว คือ รู้ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ
 จริยธรรมที่ 3 นี้อยู่ในระดับสูงสุด

โสกราตีส (Socrates, ก่อน ค.ศ.467-399) ปรัชญาเมธีผู้ยิ่งใหญ่กล่าวว่าคุณธรรมคือ "ความรู้ (Virtue is Knowledge)" โสกราตีสกล่าวว่า ถ้าบุคคลรู้และเข้าใจถึงธรรมชาติของความจริงแล้ว เขาจะไม่พลาดจากการประกอบกรรมดี เขาจะไม่ทำความชั่ว เพราะความไม่รู้นั่นเอง ความเขลาเป็นความชั่วร้ายพอๆ กับความรู้ เป็นคุณธรรมหรือเป็นคนดี ไม่มีใครตั้งใจทำความผิด (None intentionally does wrong) ที่เขาทำผิดเพราะเขาไม่รู้.....

แม้ความเป็นคนพอประมาณโดยไม่รู้ (ว่านั่นคือความพอดี) ก็เป็นความไม่พอดีอย่างหนึ่ง ความเป็นผู้กล้าหาญโดยไม่รู้จักความกล้าหาญ ก็เป็นความเขลาตอย่างหนึ่ง ดังนั้น ตามทรรศนะของโสกราตีสแล้ว ความรู้ก่อให้เกิดสาระของคุณธรรม บุคคลไม่เคยทำความผิด ทั้งๆ ที่รู้เลย"

อริสโตเติล (Aristotle, ก่อน ค.ศ.384-322) รับคุณธรรม 4 ประการของเพลโตได้แต่นำความรับผิดชอบ เพราะถือว่าคุณธรรมคือความพอดีพองาม ไม่เอียงสุดไปด้านใดด้านหนึ่งคือ ไม่เกินไป กับไม่หย่อนไป เช่น คุณธรรมคือความกล้าหาญเป็นท่ามกลางระหว่างความกล้าหาญบ้าบิ่นกับความเขลา คุณธรรมคือความจริงเป็นท่ามกลางระหว่างการพูดจริงกับการดูหมิ่นตนเอง หรือถ่อมตนจนเกินไป คุณธรรมคือความเสียสละเป็นท่ามกลางระหว่างความฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่ายกับความตระหนี่เหนียวแน่น ความเห็นของอริสโตเติลเข้ากันได้กับความเห็นทางพระพุทธศาสนาเรื่องมัชฌิมาปฏิปทา (ข้อปฏิบัติสายกลาง ไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป)

อานวย ทะพิงค์แก และชยันต์ วรรณะภูติ (2522 : 192) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นเรื่องของสิ่งที่ควรปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความดีงามและความถูกต้องในสังคม มีจุดหมายปลายทางอยู่ที่คุณงามความดีของสังคมในส่วนรวม

กล่าวโดยสรุป จริยธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และสมควรตามหลักศาสนาและจารีตประเพณี โดยกระทำต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

จริยธรรมจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับศาสนา เนื่องจากการประพฤติตนที่ดี หรือการมีจริยธรรมที่ดีก็คือ การปฏิบัติตนตามหลักของศาสนา

1.2 คำที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

การศึกษาเรื่องจริยธรรมจะมีคำอื่นๆ อีกมากมายที่มีความหมายใกล้เคียงกับจริยธรรม คำเหล่านี้ได้แก่

คำต่างๆ	คำภาษาอังกฤษที่อาจเทียบได้
1. จริย คือ กริยาที่ควรประพฤติ	Conduct
2. ธรรม คือ คุณความดี, ความชอบ	Principle of wrong or right
3. จริยธรรม คือ ความประพฤติที่ชอบ	Ethics
4. จริยศึกษา คือ ศึกษาความประพฤติที่สมควรตามหลักศาสนา	Study of Religious Conduct
5. คุณธรรม คือ คุณความดี	Integrity, morality, virtuousness, righteousness
6. ธรรมจริยาหรือธรรมจรรยา คือ ความประพฤติเป็นธรรม	Right Conduct
7. จรรยาบรรณ คือ หลักปฏิบัติในวิชาชีพ	Professional Ethics or Ethical Standard of Professional
8. มโนธรรม คือ ความคิดที่ดีที่ชอบ	Moral Judgement
9. ศีลธรรม คือ ความประพฤติที่ดีตามหลักศาสนา	Moral of a particular religious
10. วินัย คือ ข้อบังคับที่ต้องประพฤติ	Discipline
11. มารยาท คือ กริยาที่ควรประพฤติในสังคม	Etiquette

คำต่างๆ ทั้ง 11 คำเมื่อนำมาจัดระบบและแสดงความสัมพันธ์กัน โดยใช้บทลงโทษทางกายเป็นหลัก จะแสดงความสัมพันธ์ได้ดังนี้

บทลงโทษทางกาย ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก ปรับเงิน เป็นต้น

โทษ → **หนัก** → **เบา**

คำ (ภาษาไทย)	1. กฎหมาย 2. ข้อบังคับ 3. ระเบียบของ ทางราชการ	4. มารยาท 5. วินัย	6. จริยธรรม 7. จรรยาบรรณ	8. คุณธรรม 9. มโนธรรม	10. ศีลธรรม
คำ (ภาษาอังกฤษ)	1. Law 2. Order 3. Regulation	4. Etiquette 5. Discipline	6. Ethics 7. Ethical Standard of Professional	8. Integrity 9. Moral judgement	10. Moral of a particular religious

2. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างจริยธรรม

ในหัวข้อนี้จะแยกอธิบายเป็น 3 หัวข้อ คือ 1) ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาและพฤติกรรม-ศาสตร์เกี่ยวกับการสร้างจริยธรรม 2) กระบวนการสร้างจริยธรรม (ในทางปฏิบัติ) และ 3) ข้อกำหนดทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับการสร้างจริยธรรมในสังคมไทย รายละเอียดของคำอธิบายมีดังนี้

2.1 ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ที่เกี่ยวกับการสร้างจริยธรรม

ทฤษฎีต่างๆ มีดังต่อไปนี้ (กองวิจัยทางการศึกษา, 2525 : 7-10 และ สุรเชษฐ์, พฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ (2534) : 44-48, 52-55, 200-202)

2.2.1 ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการทางจริยธรรม

นักจิตวิทยาชื่อไวท์ (Wright) ได้อธิบายแนวความคิดของทฤษฎีนี้ว่า สังคมมีส่วนในการปั้นพฤติกรรมของมนุษย์ เด็กเล็กๆ จะเรียนรู้ว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี โดยการเลียนแบบผู้ที่ใกล้ชิด (Identification) ซึ่งมีอำนาจและเป็นที่รัก เด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคม (ที่ผ่านมายังผู้ใกล้ชิด) มาเป็นของตนโดยอัตโนมัติ ดังนั้นผู้ที่มีอิทธิพลในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กมากที่สุดคือ ครอบครัว รองลงมาได้แก่ โรงเรียนระดับอนุบาลและประถมศึกษา นอกจากนี้ก็ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์

ฮอฟแมน (Hoffman) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เสริมว่า เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากผู้ใหญ่ที่สั่งสอนโดยรับมาทั้งสิ่งที่ตั้งใจสอนและไม่ตั้งใจจะสอน การเลี้ยงดูด้วยความรัก ความอบอุ่น การลงโทษและวิธีอื่นๆ จะมีผลต่อจริยธรรมของเด็กโดยตรง

2.2.2 ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ

ฌ็อง เพียเจท์ (Jean Piaget) เป็นนักจิตวิทยาแนวนี้กล่าวว่าจริยธรรมของเด็กจะเจริญไปตามลำดับขั้นตามความสามารถของการเรียนรู้ สถิติปัญญา และอารมณ์ของเด็ก สภาพแวดล้อมของบุคคลมีอิทธิพลในการถ่วงหรือเร่งพัฒนาการนี้

และพัฒนาการทางจริยธรรมมีแนวทางและขั้นตอนที่เป็นสากล ความแตกต่างกันของพัฒนาการทางจริยธรรมของคนในสังคมหนึ่ง ย่อมคล้ายคลึงกับความแตกต่างของคนในสังคมอื่นๆ ด้วย

เพียเจท์ ได้แบ่งขั้นตอนของพัฒนาการทางสติปัญญาออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นรับรู้จากประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Operation)
2. ขั้นเริ่มคิดด้วยญาณ (Pre-Operational Thinking)
3. ขั้นคิดด้วยรูปธรรม (Concrete Operational Thinking)
4. ขั้นคิดตามแบบแผนของตรรกวิทยา (Formal Operational Thinking)

จาก 4 ขั้นข้างต้น เพียเจท์นำมาแบ่งเป็นขั้นพัฒนาการจริยธรรม 3 ขั้นคือ

1. ขั้นก่อนจริยธรรม เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 2 ขวบ เป็นขั้นที่ยังไม่มีความสามารถรับรู้สภาพแวดล้อมได้อย่างละเอียด เทียบได้กับขั้นที่ 1 ของพัฒนาการทางสติปัญญา
2. ขั้นฝึกคำสั่ง เป็นช่วงอายุ 2-8 ปี เด็กจะรับรู้สภาพแวดล้อม บทบาทของตนเองต่อผู้อื่น รู้จักเกรงกลัวผู้ใหญ่ เห็นว่าคำสั่งหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ เทียบได้กับข้อที่ 2 (Pre-operational Thinking) และ 3 (Early Concrete Operational Thinking) ของพัฒนาการทางสติปัญญา
3. ขั้นยึดหลักแห่งตน ช่วงอายุตั้งแต่ 8 ปีขึ้นไป เด็กสามารถใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจและตั้งเกณฑ์ที่เป็นตัวของตัวเองได้ เทียบได้ขั้นที่ 3 (Late Concrete Operational Thinking) และขั้นที่ 4 ของการพัฒนาการทางสติปัญญา

2.2.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก ได้อาศัยแนวคิดของเพียเจท์มาใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชาย 75 คน โดยติดตามศึกษาเด็กกลุ่มนี้เป็นระยะเวลา 12 ปี โดยปีแรกเริ่มศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างอายุ 10-16 ปี แล้วติดตามศึกษาอีกกลุ่มนี้ไปจนมีอายุ 22-28 ปี

วิธีการศึกษาเขาจะให้กลุ่มตัวอย่างบอกเหตุผลในการเลือกที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ที่ขัดแย้งระหว่างความต้องการส่วนบุคคลกับกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือ

สังคม แล้วแบ่งประเภทของเหตุผลเชิงจริยธรรมออกเป็น 6 ชั้น โดยเรียงเหตุผลตามอายุของผู้ตอบ ซึ่งพัฒนาการของเหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 6 ชั้นนี้จำแนกออกได้เป็น 3 ระดับ (ดังตาราง 1)

ตาราง 1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
ชั้น 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (อายุ 2-7 ปี)	ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Pre-conventional Level)
ชั้น 2 หลักการแสวงหารางวัล (อายุ 7-10 ปี)	
ชั้น 3 หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (อายุ 10-13 ปี)	ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level)
ชั้น 4 หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม (อายุ 13-16 ปี)	
ชั้น 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (อายุ 16 ปีขึ้นไป)	ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post-conventional Level)
ชั้น 6 หลักการฝึกหลักอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่)	

คำอธิบายจากตาราง 1 มีดังนี้ (กองวิจัยการศึกษา, 2525 : 8-10)

ระดับก่อนกฎเกณฑ์ เป็นระดับของจริยธรรมซึ่งเด็กที่อยู่ในระดับนี้จะมีพฤติกรรมไปในทางที่มุ่งผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น จริยธรรมในระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ชั้นคือ

ชั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (อายุ 2-7 ปี) เด็กจะกลัวการถูกลงโทษทางกาย (เช่น การตี) เพราะกลัวความเจ็บ ดังนั้น เด็กจะยอมทำตาม

ชั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล (อายุ 7-10ปี) เด็กต้องการรางวัลเพื่อแลกเปลี่ยนเด็กในวัยนี้จะต่อรอง ดังนั้นจึงควรใช้รางวัลเป็นสิ่งจูงใจให้เด็กมีพฤติกรรมที่ต้องการ

ระดับตามกฎเกณฑ์ เป็นระดับของจริยธรรมซึ่งเด็กจะมีพฤติกรรมที่ยอมรับกฎเกณฑ์ของกลุ่ม (ย่อย) หรือหลักศาสนา เด็กเริ่มที่จะคำนึงถึงผู้อื่นและยังคงต้องการการควบคุมจากภายนอกเพื่อปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมกับการอยู่ในสังคม จริยธรรมระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ชั้นคือ

ขั้นที่ 3 หลักการทำตามที่อยู่เห็นชอบ (อายุ 10-13 ปี) เด็กในวัยนี้จะ “ติดเพื่อน” คือจะทำตามเพื่อนในวัยเดียวกัน เพราะเด็กในวัยนี้ยังไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง

ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม (อายุ 13-16 ปี) เด็กสามารถมีพฤติกรรมตามบทบาทและหน้าที่ของตนเองได้ รู้จักการทำหน้าที่หัวหน้าและลูกน้อง การเป็นที่ เป็นต้น

ระดับเหนือกฎเกณฑ์ เป็นระดับจริยธรรมที่บุคคลสามารถใช้ความคิดของตนเองในการตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีหรือไม่ดีได้ด้วยตนเอง จึงมีความเป็นตัวของตัวเองสูง จริยธรรมในระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นคือ

ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (อายุ 16 ปีขึ้นไป) เป็นพฤติกรรมที่ตัดสินใจเลือกกระทำโดยคำนึงถึงความคิดของตน ผลประโยชน์ของผู้อื่นและสังคม

ขั้นที่ 6 หลักการมีหลักอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่) เป็นการนำหลักการที่เป็นอุดมคติมาใช้ในการตัดสินใจเลือกกระทำ มีความยึดหยุ่นในหลักการและเห็นแก่ประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

โคลเบอร์ก มีความเห็นว่าการพัฒนาของจริยธรรมจะเป็นไปตามลำดับขั้น ไม่มีการข้ามขั้น เพราะความคิดทางด้านจริยธรรมของคนจะมีการพัฒนาจากขั้นต่ำที่มุ่งผลประโยชน์ส่วนตน มองใกล้ตัวไปสู่ขั้นสูงที่มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวม มองสังคมที่ไกลตัวออกไป

การที่บุคคลมีพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นสูงที่สุดนั้น มิใช่ว่าเขาจะมีการกระทำที่ดีเสมอไป หากแต่เป็นการแสดงความคิดเห็นที่มีลักษณะเป็นประโยชน์เพื่อส่วนรวมหรือมุ่งสังคมเท่านั้น

2.2.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

เป็นทฤษฎีที่รวบรวมแนวความคิดของนักจิตวิทยา ซึ่งสมิทและลัสเทอร์แมน (Smith and Lusterman, 1978) ได้รวบรวมจากทฤษฎีของสกินเนอร์ (Skinner), วัตสัน (Watson), มาสโลว์ (Maslow), โรเจอร์ (Roger), บรูเนอร์ (Bruner), ออสซูเบิล (Ausubel), ดิวอี้ (Dewey) และสรุปเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม 4 ทฤษฎีคือ

1. ทฤษฎีที่ว่าด้วยพฤติกรรม (The Behavior Perspective) เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมหรือการแสดงออก โดยพฤติกรรมของคนเกิดจากการตอบโต้สิ่งเร้าที่มากระทบ (Stimulus-Response Model) พฤติกรรมที่แสดงออกสามารถวัดได้โดยใช้วิธีการหลายรูปแบบ เช่น สัมภาษณ์ สังเกต เป็นต้น

2. ทฤษฎีที่ว่าด้วยความรู้สึกและความคิดเห็น (The Affective Perspective) เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับความรู้สึก (feeling) ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความสามารถในการเรียนรู้ กล่าวคือ ถ้าผู้เรียนมีความรู้สึกที่ดี (ในด้านบวก) ต่อสิ่งที่เรียนรู้ จะทำให้การเรียนรู้เป็นไปด้วยดี การสร้างบรรยากาศที่ดีหรือส่งเสริมการเรียนรู้จะช่วยให้ช่วยได้มาก

3. ทฤษฎีที่ว่าด้วยสติปัญญา หรือความคิด (The Cognitive Perspective) เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับการใช้ความคิด ซึ่งความคิดที่แสดงออกมาจะเป็นตัววัดความมีสติปัญญาของผู้ตอบ ดังนั้น ผู้สอนจะต้องตั้งคำถามซึ่งสร้างขึ้นมาอย่างเหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดค้นหาคำตอบ ซึ่งแสดงเหตุและผล คำถามที่ดีควรเป็นแบบอันทันและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ความคิดค้นหาคำตอบได้หลากหลาย

4. ทฤษฎีที่ว่าด้วยระบบสังคม (The Social System Perspective) เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างกันภายในกลุ่ม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท หน้าที่ การเรียนรู้ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน การประนีประนอมทางความคิด รูปแบบของการติดต่อสื่อสารภายในกลุ่ม การควบคุมอารมณ์ เป็นต้น

2.2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)

จากหนังสือพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ (สุรเชษฐ์, 44-48) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้ไว้ดังนี้

การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์องค์ประกอบของการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จะถือว่าเป็นผลจากการเรียนรู้ก็ต่อเมื่อมีลักษณะตามองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้คือ

1. การเรียนรู้จะต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากพฤติกรรมเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่
2. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นเป็นผลมาจากการฝึกฝนปฏิบัติ
3. พฤติกรรมใหม่จะยังคงอยู่ถาวร เมื่อทิ้งช่วงไปสามารถมาฝึกฝนใหม่และกระทำได้โดยใช้เวลาไม่นาน เช่น ซิรตจักรยานได้แต่หยุดไปนาน เมื่อกลับมาขี่ใหม่จะใช้เวลาฝึกฝนไม่นานก็สามารถขี่ได้
4. การเรียนรู้ไม่อาจมองเห็นได้โดยตรง แต่สามารถวัดได้ในทางจิตวิทยา
5. สิ่งเหล่านี้ไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้ ได้แก่ สัญชาตญาณ การสะท้อนตอบ (reflex action) จากการเคาะหัวเข่า ช็อคชอก การชักมือกลับ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กตามวุฒิภาวะ เช่น ยืน เดิน และไม่รวมพฤติกรรมที่เกิดจากสมองถูกกระทบ หรือได้รับยา

ทฤษฎีการเรียนรู้ เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้อย่างไร ทฤษฎีการเรียนรู้มี 3 ทฤษฎี ดังนี้คือ

1. Classical Conditioning theory ผู้คิดขึ้นคือ Pavlov นักสรีระวิทยา ชาวรัสเซีย และเขาได้รับรางวัลโนเบลจากทฤษฎีนี้ แนวความคิดของทฤษฎีเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า (stimulus) กับการตอบสนอง (respond) โดยใช้สิ่งเร้า 2 อย่างควบคู่กันไปหลายๆ ครั้ง การทดลองมีดังนี้

ให้เนื้อ	—————>	สุนัขน้ำลายไหล
สันกระดิ่งและให้เนื้อ	—————>	สุนัขน้ำลายไหล
	(ทำซ้ำหลายๆ ครั้ง)	

สันกระดิ่ง	—————>	สุนัขน้ำลายไหล
------------	--------	----------------

Watson ได้ทำการทดลองกับเด็ก ดังนี้

หนูสีขาว	—————>	เด็กอายุ 9 ขวบ จะชอบและไม่ร้องไห้
เสียงดัง	—————>	เด็กร้องไห้เพราะกลัว
เสียงดังและหนูสีขาว	—————>	เด็กร้องไห้
	(ทำซ้ำหลายๆ ครั้ง)	
หนูขาว	—————>	เด็กร้องไห้

จากทฤษฎีนี้ การสันกระดิ่งและเสียงดังเป็นสิ่งเร้าที่มีเงื่อนไข (condition stimulus) ที่ผู้ศึกษาต้องการให้มีผลต่อการเรียนรู้ สิ่งเร้านี้มีทั้งการให้รางวัลและลงโทษซึ่งนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ได้ และต้องให้ติดต่อกันไป มิฉะนั้นแล้วการเรียนรู้จะหายไป

2. Operant or Instrumental Conditioning ผู้คิดขึ้นคือ Skinner แนวความคิดของทฤษฎีนี้ เสนอการให้รางวัลแก่การตอบสนอง (การเรียนรู้) ที่ถูกต้อง การทดลองของเขาได้ทำกล่อง (Skinner box) แล้วให้หนูทดลองที่หิว (มีแรงจูงใจ) ปล่อยเข้ากล่อง ถ้าหนูไปกดแกนไม้ (bar) ก็จะมีอาหารตกลงมาให้กิน หนูจะเรียนรู้ที่จะไปกดแกนไม้เพื่อจะได้อาหาร ถ้าไม่มีอาหารตกลงมา มันจะกดน้อยลงจนเลิกไป

การใช้สิ่งจูงใจ อาจจะเป็นสิ่งจูงใจทางบวก (positive reinforcement) เช่น การให้รางวัล หรือใช้สิ่งจูงใจทางลบ (negative reinforcement) ก็ได้ เช่น ทำโทษเด็กที่ไม่ขยันทำงาน เรียนไม่ดี เพื่อให้ขยันและเอาใจใส่ในการเรียน เป็นต้น

3. Multiple Respond Learning เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่อธิบายถึง การตอบสนองที่ต้องอาศัยทักษะหลายๆ อย่าง เช่น ใช้กล้ามเนื้อหลายส่วนในการเล่นกีฬา การเพิ่มทักษะของกล้ามเนื้อเกี่ยวกับสติปัญญา ซึ่งต้องฝึกการเรียนรู้ที่สลับซับซ้อนมากขึ้น

สิ่งที่ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ การเรียนรู้จะเกิดผลสำเร็จขึ้นอยู่กับสิ่งต่างๆ ที่เป็นตัวสนับสนุน ได้แก่

1. ความพร้อมของบุคคลในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ความสนใจ
2. การจูงใจ เป็นสิ่งที่จูงใจให้ผู้ฝึกมีความสนใจที่จะเรียนรู้ สิ่งจูงใจเหล่านี้

ได้แก่

- 2.1 แรงขับปฐมภูมิ เป็นความต้องการตามธรรมชาติของร่างกาย เช่น หิว กระหายน้ำ
- 2.2 แรงขับที่เกิดจากการเรียนรู้ เช่น ได้รางวัลเป็นเงิน ทอง ยศ ตำแหน่ง
- 2.3 สิ่งเร้าที่กระตุ้นการเรียนรู้ เช่น อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการฝึกเรียนรู้
- 2.4 แรงเสริม เป็นการสนับสนุนหรือให้กำลังใจจากบุคคล เช่น พ่อ แม่ บุตร ภรรยา เพื่อน เป็นต้น

3. แรงตลใจ (aspiration) เป็นเป้าหมายในชีวิตของบุคคลที่ได้ตั้งเอาไว้ เช่น การฝึกงาน เพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพ ผู้ได้รับการฝึกที่ตั้งใจจะมีอาชีพ ก็จะสนใจฝึกฝนมากกว่าผู้อื่น

4. ความแตกต่างทางด้านสติปัญญา ซึ่งเกิดจากกรรมพันธุ์และสิ่งแวดล้อม ผู้ที่มีสติปัญญาดี ก็จะสามารถเรียนรู้ได้เร็วและมากกว่าผู้อื่น

การถ่ายทอดการเรียนรู้ (Transfer of Learning) คือ การขยายขอบเขตของการเรียนรู้ หรือการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ การถ่ายทอดการศึกษามี 2 ชนิด คือ

1. การถ่ายทอดในทางบวก (positive transfer) หมายถึง สิ่งที่ได้เรียนรู้มาใหม่ไปช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เดิม เช่น ชี้อักษรยานได้ ช่วยทำให้ชีรถจักรยานยนต์ได้ง่ายขึ้น

2. การถ่ายทอดในทางลบ (negative transfer) หมายถึง สิ่งที่ได้เรียนรู้มาใหม่ไปปิดกั้นการเรียนรู้เดิม เช่น การเล่นเทนนิสมาก่อนซึ่งเป็นกีฬาที่ไม่ใช้ข้อมือ แล้วไปเล่นแบดมินตันซึ่งใช้ข้อมือ จะทำให้การเล่นแบดมินตันพัฒนาได้ช้า เป็นต้น

องค์ประกอบที่ส่งเสริมการถ่ายทอดการเรียนรู้ การถ่ายทอดการศึกษามีผลในทางที่ดี ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ความคล้ายคลึงกันของสิ่งเร้า จะทำให้การตอบสนอง (การเรียนรู้) รวดเร็วขึ้น เช่น การขี่จักรยานกับจักรยานยนต์

2. ความคล้ายคลึงกันของการตอบสนอง เช่น การตอบสนองโดยใช้มือขวา หรือซ้ายเหมือนกัน

3. การเรียนรู้วิธีเรียน (Learning to Learn) เป็นการเรียนรู้ขั้นตอนที่จะช่วยให้การเรียนรู้ใหม่ ง่ายขึ้น เช่น หัดท่องพยางค์มาก่อน จะทำให้ท่องคำศัพท์ได้เร็วขึ้น

การเรียนรู้กับการแก้ปัญหา การผ่านการเรียนรู้มามาก หรือที่เรียกว่ามีประสบการณ์มาก จะช่วยให้บุคคลนั้นสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้รวดเร็วและถูกต้อง แต่ถ้าปัญหานั้นเป็นสิ่งที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อนและสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้วไม่สามารถนำมาใช้ได้ การตอบสนองหรือแก้ไขปัญหาจะไม่แตกต่างกัน

การเรียนรู้สามารถจะก่อให้เกิดผลดีแก่การทำงานในองค์การได้ โดยอาศัยการฝึกอบรม เพื่อจะเพิ่มขีดความสามารถของบุคคล การฝึกอบรมจะได้ผลดีถ้าผู้ได้รับการฝึกนำสิ่งที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ การฝึกอบรมวิธีการทำงาน สามารถกระทำได้ในระยะเวลาไม่นานนัก การฝึกอบรมทางด้านจิตใจเพื่อเตรียมจิตใจให้พร้อมสำหรับการทำงาน ก็เป็นสิ่งสำคัญและต้องอาศัยการปลูกฝังเป็นเวลานาน ดังคำสุภาษิตที่ว่า

ฝูงชนกำเนิดคล้าย	คลึงกัน
ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณ	แมกบ้าง
ความรู้อาจเรียนทัน	กันหมด
ยกแต่ชั่วดีกระด้าง	อ่อนแก่ ฤาไหว

(พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)

2.2.6 ทฤษฎีเจตคติ (Attitude Theory)

จากหนังสือพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ (สุรเชษฐ์, 52-55) ได้กล่าวถึงทฤษฎีเจตคติไว้ดังนี้

เจตคติ (attitude) ในตำราบางเล่มจะเรียกว่า ทศนคติ แต่ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คำภาษาไทยที่ตรงกับคำภาษาอังกฤษ attitude จะใช้ เจตคติ

เจตคติ คือ การรวมความคิดเห็น (opinion) ความเชื่อ (belief) ความจริง (ความรู้) ความรู้สึก ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมภายนอกของมนุษย์

ความคิดเห็น (opinion) คือ ความเข้าใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ความเชื่อ (belief) คือ การยอมรับในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องส่วนบุคคล เช่น มี

เทวดา เป็นต้น

ค่านิยม (value) คือ ความเห็นในเรื่องที่มีความแตกต่างกัน แบ่งแยกออกได้เป็น 2 พวก เช่น ชอบ-ไม่ชอบ ถูก-ผิด เป็นต้น

อุดมการณ์ (ideology) คือ ความเชื่อในสิ่งที่มีจริง หรือไม่มีอยู่จริง และเป็นสิ่งที่รวมคนเข้าด้วยกันเป็นกลุ่ม และใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน

อุดมคติ (ideal) คือ ความเชื่อในสิ่งที่ไม่ได้อยู่จริง และไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้จริง เช่น ทำให้ทุกคนในสังคมมีฐานะร่ำรวย เป็นต้น

การเกิดขึ้นของเจตคติ เจตคติที่เกิดขึ้นกับบุคคลมีที่มาจากสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. การเรียนรู้
2. ประสบการณ์ตั้งแต่วัยเด็ก
3. การเลียนแบบความคิดของผู้อื่น
4. อิทธิพลจากความคิดของกลุ่ม

องค์ประกอบของเจตคติ เราจะถือว่าความคิดเห็นต่างๆ ของบุคคลจะมีลักษณะเป็นเจตคติได้ก็ต่อเมื่อความคิดเห็นนั้นมีองค์ประกอบครบถ้วนในสิ่งเหล่านี้ คือ

1. การรับรู้หรือหยั่งรู้ (cognitive component) เป็นการใช้ความคิดและทำความเข้าใจสิ่งเร้า

2. ความรู้สึก เป็นความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า

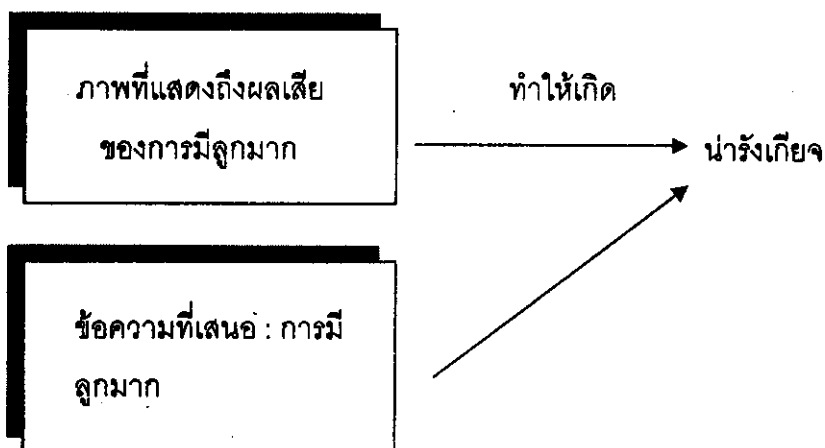
3. แนวโน้มในเชิงพฤติกรรม หรือการกระทำเป็นการแสดงออก (หรือตอบสนอง)

เมื่อสิ่งเร้านั้นมากระทบ

ทฤษฎีเจตคติ เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการเกิด หรือการสร้างเจตคติ มี 3 ทฤษฎี ดังนี้คือ

1. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขและการให้แรงเสริม (Conditioning and Reinforcement Theories) เป็นการนำทฤษฎีการเรียนรู้แบบ Classical Conditioning Theory มาประยุกต์ใช้ตามแนวความคิดของทฤษฎีนี้ การจะสร้างเจตคติให้เกิดขึ้นกับบุคคลกระทำโดยการนำสิ่งนั้นมาเกี่ยวโยง หรือมาเป็นเงื่อนไขกับสิ่งที่เขาชอบหรือไม่ชอบ วิธีการสร้างเจตคติตามทฤษฎีนี้มี 3 วิธีคือ

1.1 เชื่อมโยงสิ่งเร้า (association) เป็นการนำสิ่งเร้าตั้งแต่ 2 อย่างขึ้นไปมาประกอบกัน เพื่อไปสู่การตอบสนองที่ต้องการ วิธีนี้ใช้มากในการโฆษณา เช่น

1.2 วิธีให้แรงเสริม (reinforcement) เป็นการนำทฤษฎีของ Skinner มาประยุกต์ใช้ โดยให้รางวัลทั้งวัตถุและไม่ใช่วัตถุแก่เจตคติที่ต้องการ

1.3 วิธีเลียนแบบ (imitation a model) เป็นการนำตัวแบบของเจตคติที่ต้องการมาแสดงแล้วบุคคลนั้นเลียนแบบ

2. ทฤษฎีเครื่องล่อใจ (Incentive Theories) มีแนวความคิดอยู่ว่าเจตคติของบุคคลจะมีแนวโน้มไปในทางเดียวกันกับสิ่งล่อใจ สิ่งล่อใจที่สำคัญของมนุษย์มี 4 อย่างคือ

2.1 การไปสู่จุดมุ่งหมาย เช่น ผู้ที่รักงานจะมีเจตคติที่ดีต่องาน เพื่อจะทำให้งานนั้นเกิดผลดี

2.2 ป้องกันตน เช่น ผู้ที่ระวังสุขภาพ จะเป็นผู้ที่เอาใจใส่ในการดำเนินชีวิต

2.3 ค่านิยมส่วนตัว ผู้ที่มีค่านิยมเช่นไรก็จะมีพฤติกรรมไปในทางนั้น เช่น รักสันโดษ ก็จะมีพฤติกรรมที่เป็นตัวของตัวเอง ไม่ชอบสมาคม

2.4 แสวงหาความรู้ จะมีพฤติกรรมที่ชวนชวาย ค้นคว้า หาสิ่งที่ต้องการรู้

3. ทฤษฎีการสอดคล้องของการรู้ (Cognitive Consistency Approach) อธิบายว่า การรับรู้ในสิ่งเร้าต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน จะทำให้เกิดเจตคติ แนวความคิดของทฤษฎีนี้แบ่งออกได้เป็น 2 แนวทาง คือ

3.1 ทฤษฎีความสอดคล้องของออสกู๊ด (Osgood's Congruity Theory) อธิบายว่า เจตคติเกิดจากข่าวสารต่างๆ ที่สร้างขึ้น การเปลี่ยนแปลงข่าวสารจะมีผลให้เจตคติเปลี่ยนแปลงไปด้วย

3.2 ทฤษฎีความไม่สอดคล้องของเฟสติงเจอร์ (Festinger's Theory of Cognitive Dissonance) อธิบายว่า มนุษย์ไม่สามารถอดทนต่อความขัดแย้ง หรือความไม่สอดคล้องกันได้ จึงเปลี่ยนแปลงเจตคติ เช่น เป็นคนประหยัด เมื่อมาเข้ากลุ่มที่ชอบกิน ชอบเที่ยวเตร่ จึงเปลี่ยนแปลงเจตคติเป็นชอบกิน ชอบเที่ยวเตร่ ไปด้วย เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงเจตคติ

เจตคติเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยการนำทฤษฎีข้างต้นทั้ง 3 ทฤษฎีมาใช้และเพื่อให้การเปลี่ยนแปลงเจตคติได้ผลสำเร็จมากขึ้น จึงควรคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ คือ

1. ตัวผู้นำการเปลี่ยนแปลง ควรมีลักษณะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่างๆ รอบด้าน ไม่มีความลำเอียง มีบุคลิกภาพเป็นกันเอง

2. วิธีการนำเสนอสิ่งเร้าเพื่อจะให้มีการตอบสนอง (มีเจตคติ) ตามที่ต้องการควรจะเริ่มจากสิ่งเร้าจำนวนน้อยๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป และเริ่มจากง่ายไปหายาก

3. ศึกษาลักษณะของผู้ถูกเปลี่ยนแปลงเพื่อเลือกสิ่งเร้าให้เหมาะสม ข้อมูลของผู้ถูกเปลี่ยนแปลงที่จะต้องรวบรวม ได้แก่ ระดับการศึกษา วัย เพศ ความสนใจ วัฒนธรรม และอื่นๆ

4. สภาพแวดล้อมอื่นๆ ได้แก่ อิทธิพลของกลุ่ม การให้ข่าวสาร ช่วงเวลาที่เหมาะสม

เจตคติกับพฤติกรรม

เจตคติมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ทั้งพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการทำงานและด้านอื่นๆ แต่พฤติกรรมที่แสดงออกอาจจะไม่สอดคล้องกับเจตคติโดยตรง หรือมีการบิดเบือนเนื่องจากมีพลังจากภายนอก เช่น วัฒนธรรมในสังคม ข้อบังคับ กฎหมาย เป็นต้น

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Organization Behavior Modification)

จากหนังสือพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ (สุรเชษฐ์, 200-202) ได้กล่าวถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไว้ดังนี้

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม คือ การพยากรณ์ ุงใจ ควบคุมพฤติกรรมหนึ่งโดยการเสริมแรง วิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมี 5 ขั้นตอนดังนี้ คือ

1. ระบุพฤติกรรมวิกฤต (critical behavior) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีผลกระทบต่องานทั้งในทางบวกและลบ วิธีการค้นหาพฤติกรรมวิกฤตกระทำดังนี้ คือ

1.1 ศึกษาพฤติกรรมที่สามารถวัดได้เป็นปริมาณเท่านั้น

1.2 ใช้การสอบถามและวิเคราะห์งาน เพื่อนำมาจำแนกพฤติกรรมวิกฤตที่มีผลในทางบวกและลบ

มีผลในทางบวกและลบ

2. วัดพฤติกรรมวิกฤต โดยวิธีดังต่อไปนี้ คือ

2.1 วัดผลของพฤติกรรม เช่น จำนวนชิ้นของงานที่เสียไปในแต่ละช่วงเวลาและวันที่

2.2 วัดระยะเวลาที่เกิดพฤติกรรมนั้น เช่น นับเป็นจำนวน นาที ที่เกิดพฤติกรรมนั้น ในแต่ละวัน

2.3 วัดความถี่ของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น เช่น จำนวนกี่ครั้งต่อวัน

2.4 การกำหนดเวลาที่จะจดบันทึกพฤติกรรมนั้น อาจจะทำบันทึกจากวันเวลาที่พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้น หรือกำหนดเวลาที่แน่นอนตายตัว เพื่อจะจดบันทึก หรือสุ่มเลือกเวลาที่จะจดบันทึก

3. การวิเคราะห์พฤติกรรมวิกฤต จะศึกษาตัวบอกเหตุลักษณะของพฤติกรรมที่แสดงออก และผลของพฤติกรรมนั้น

4. การใช้กลยุทธ์ในการสอดแทรก เพื่อให้เกิดพฤติกรรมตามที่ปรารถนา กลยุทธ์เหล่านี้ ได้แก่

4.1 การเสริมแรงทางบวก ได้แก่ การให้รางวัล เลือกให้รางวัลแก่บางคน ให้รางวัลเมื่อทำในสิ่งที่ถูก การไม่ให้รางวัลเมื่อกระทำดี อาจจะทำให้เกิดผลลบ ควรบอกให้ทราบล่วงหน้าว่าจะได้รับอะไรตอบแทนเมื่อทำดี และเมื่อทำผิด ควรชมเชยในสิ่งที่ไม่เกินเลยความเป็นจริง ควรมีการเปลี่ยนแปลงรางวัลตลอดเวลา

สิ่งเสริมแรง แบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ

1. ที่เป็นวัตถุ ได้แก่ สวัสดิการ เงิน อำนาจความสะดวก เช่น มีรถรับส่ง เปิดดนตรีระหว่างหยุดพักงาน เป็นต้น

2. สิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ การตอบสนองด้านจิตใจ เช่น คำชม เกียรติบัตร มอบความรับผิดชอบ ให้มีวันหยุดประจำปี อนุญาตให้มีการลามมากขึ้น

ลักษณะของการให้สิ่งเสริมแรง อาจจะทำให้แบบต่อเนื่องติดต่อกันไป หรือแบบเป็นครั้งคราว ให้พิจารณาตามความเหมาะสม

4.2 การเสริมแรงทางลบ เป็นการหยุดตัวกระตุ้นทำให้บุคคลเกิดความพอใจ เช่น ลดหรือระงับการควบคุมอย่างใกล้ชิด ทำให้มีอิสระมากขึ้น ไม่เครียด

4.3 การลงโทษ เป็นการให้ตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดความไม่พอใจ เช่น ลดเงินเดือน ลดตำแหน่ง

4.4 การหยุดยั้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และให้รางวัลแก่พฤติกรรมที่เหมาะสม เช่น

คนงาน บ่น (พฤติกรรมที่ไม่ดี) ผู้ควบคุม เดินหนี (ยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่ดี)

คนงาน ไม่บ่น (พฤติกรรมที่ดี) ผู้ควบคุม เอาใจใส่ ดูแลอย่างดี (ตอบสนองด้วยสิ่งที่ดี)

4.5 การผสมผสาน โดยใช้การเสริมแรงทั้งทางบวกและลบปนกันไป

5. วัดพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปหลังการสอดแทรกด้วยกลยุทธ์ต่างๆ เพื่อตรวจสอบว่า พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปตามที่มุ่งหมายหรือไม่ การศึกษาพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงมีดังนี้ คือ

5.1 ดูปฏิกิริยาตอบโต้จากบุคคลที่ได้รับสิ่งสอดแทรกกว่าชอบหรือไม่ แสดงออกอย่างไร

5.2 ประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยวัดความถี่ของพฤติกรรมที่ต้องการจะทราบ และวิเคราะห์อย่างละเอียด

5.3 ประเมินการปรับปรุงการปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้วิธีปฏิบัติงานที่ดี

2.2 กระบวนการสร้างจริยธรรม (ในทางปฏิบัติ)

การสร้างจริยธรรมนั้น จากงานวิจัยของสุรเชษฐ์ ชีระมณี และคณะ (2545 : 74-75) ได้ศึกษากระบวนการทัศนทางจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์พบว่า จริยธรรมที่ดีงามซึ่งนักศึกษาเหล่านี้ได้รับการปลูกฝังและยึดถือมาจนทุกวันนี้เป็นจริยธรรมที่ได้รับการปลูกฝังเมื่ออยู่ในช่วงอายุ 6-12 ปี และแหล่งที่ปลูกฝังให้ได้อย่างได้ผลคือโรงเรียนและวัด ดังนั้น การปลูกฝังจริยธรรมจึงควรเริ่มต้นที่โรงเรียนเป็นสำคัญ

การสร้างจริยธรรมจะต้องมุ่งพัฒนา 2 ด้านคือ พัฒนาพฤติกรรมและจิตใจ ซึ่งการให้น้ำหนักของ 2 ด้านนี้จะแตกต่างกันไป จุดมุ่งหมายของการสร้างจริยธรรมจึงควรให้น้ำหนักไปตามความเหมาะสมของวัยดังนี้ (ดวงเดือน, 2538 : 60)

อายุของผู้รับการฝึก (ปี)	พัฒนา	
	พฤติกรรม (ร้อยละ)	จิตใจ (ร้อยละ)
1 - 5	80	20
6 - 8	70	30
9 - 11	60	40
12	50	50
13 - 15	40	60
16 - 20	30	70
ผู้ใหญ่	20	80

นอกจากนี้ การสร้างจริยธรรม (สุรเชษฐ์ และคณะ, 2545 : 67-75) ยังต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆ ที่เหมาะสม รายละเอียดของการสร้างจริยธรรมในโรงเรียนมีดังนี้

1. จัดเตรียมองค์ประกอบหลัก ที่สำคัญ 2 อย่างให้พร้อมได้แก่

1.1 องค์ประกอบภายนอก เป็นสิ่งต่างๆ ที่อยู่นอกตัวของนักเรียน ที่มีอิทธิพลต่อความคิดและความประพฤติของนักเรียน ซึ่งเรียกว่าการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) (คุลีมาน : 1) มีความหมายว่า คือกระบวนการที่คนรับเอา ค่านิยม แรงจูงใจ กฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นของตน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิดดังนี้คือ

1.1.1 เป็นรูปธรรม คือ สิ่งทั้งหลายที่เป็นวัตถุสามารถจับต้องได้ ได้แก่ สื่อมวลชน กลุ่มอาชีพ ครอบครัว โรงเรียน ศาสนา กลุ่มเพื่อน ระบบราชการ นักการเมือง นักกฎหมาย นักเขียน ผู้นำองค์กรต่างๆ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางเศรษฐกิจ นักร้อง นักแสดง ศิลปิน และอื่นๆ เป็นต้น

องค์ประกอบภายนอกที่เป็นรูปธรรมนี้ ยังหมายถึงสภาพบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ได้แก่ สถานที่ อาคาร มีความเป็นระเบียบ สะอาด สวยงาม ใกล้ชิดธรรมชาติ (สุมน, 2540)

องค์ประกอบภายนอกที่เป็นรูปธรรมอีกอย่างหนึ่งคือ บทบาทของสถานศึกษาที่ควรดำเนินการในเรื่องนี้ ได้แก่

1. นำปณิธานหรือคำขวัญของโรงเรียนมาเป็นเป้าหมายหลักที่ทุกคนได้แก่ นักเรียน ครู อาจารย์ พนักงาน ผู้บริหาร จะมุ่งไปสู่ปณิธานนั้น โดยผู้บริหารจะต้องลงมาเป็นหลักในการดำเนินงาน

2. ให้ความสำคัญกับภาระงานด้านศิลปวัฒนธรรมให้มาก

3. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้ดี ได้แก่ สภาพแวดล้อมให้มีสถานที่ สงบร่มเย็น สะอาด ใกล้ชิดธรรมชาติ และบรรยากาศในสถานศึกษา ให้นักเรียนมีความเชื่อเพื่อพ่อแม่ มีน้ำใจ และอื่นๆ ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อเนื้อหาของจริยธรรมที่จะสร้าง

4. การเรียนการสอนไม่ใช่เน้นที่เนื้อหาวิชาเท่านั้น แต่จะต้องพัฒนาคุณธรรมควบคู่ไปด้วย

5. บทบาทของครู อาจารย์ จะต้องชี้นำและเป็นตัวแบบที่ดี ที่จะทำให้ นักเรียนยึดถือเป็นตัวอย่างที่ดีได้

1.1.2 เป็นนามธรรม ได้แก่ ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ในสังคมนั้นๆ ที่จะถ่ายทอดไปสู่ตัวนักเรียน

องค์ประกอบภายนอกทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมจะมีปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคม โดยเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับซึ่งกันและกัน และจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทั้งระบบ จึงต้องให้ความสำคัญกับทุกๆ ส่วน

1.2 องค์ประกอบภายใน เป็นปัจจัยภายในตัวบุคคลนั้น ในที่นี้คือนักเรียนจะต้องมีความพร้อมใน 3 ประการ ได้แก่ (พระเทพเวที, 2535 : 83-99)

1.2.1 จิตสำนึกในการศึกษา หมายถึง รักที่จะฝึกฝนตนเอง มีจิตใจที่มองสิ่งต่างๆ ทั้งที่ดีและไม่ดีในลักษณะของการเรียนรู้ กล่าวคือ ถ้ามีประสบการณ์ที่ไม่น่ายินดีก็ไม่คิดว่า เป็นปัญหา แต่จะเรียนรู้ให้เข้าใจถ้าพบประสบการณ์ที่ดี ก็เรียนรู้ประโยชน์ที่ดี การรักที่จะฝึกฝนการเรียนรู้เช่นนี้จะทำให้เกิดปัญญาหรือความเข้าใจที่ถูกต้องแท้

1.2.2 มีแรงจูงใจที่ใฝ่ดีและใฝ่รู้ เพื่อแสวงหาความจริงแรงจูงใจนี้จะต้องมีผู้กระตุ้นให้บังเกิดขึ้นในสังคมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ได้แก่ กลุ่มเพื่อนนักเรียน และครู อาจารย์ พ่อแม่ ผู้ปกครอง

1.2.3 ฝึกให้เป็นผู้ที่คิดได้ คิดเป็น และคิดแบบคาย กล่าวคือ คิดได้ หมายถึง รู้จักใช้ความคิดของตนเองไม่พึ่งพาอาศัยผู้อื่น คิดเป็น หมายถึง มองสิ่งต่างๆ ทั้งที่ดีและไม่ดีในลักษณะของการเรียนรู้ ทำความเข้าใจ เพื่อทำให้ปัญหาเกิดเป็นปัญญา

คิดแบบคาย หมายถึง คิดประยุกต์ ดัดแปลงมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดประโยชน์

2. เนื้อหาของจริยธรรม จริยธรรมจะเกี่ยวข้องกับศาสนา ศาสนาที่ไม่กล่าวถึงจริยธรรมก็จะเป็นศาสนาที่ไม่สมบูรณ์ และจะหมดสิ้นไป

ทุกศาสนาจะมีจุดร่วมที่เหมือนกัน คือ ให้ศาสนิกชนกระทำความดี (จริยธรรม) ที่เป็นหลักสำคัญร่วมของทุกศาสนา ได้แก่

1. ไม่เห็นแก่ตัว หรือรู้จักให้ แบ่งปัน เป็นผู้มีน้ำใจ
2. ไม่เบียดเบียนผู้อื่น
3. ไม่กระทำความชั่ว
4. ประพฤติในสิ่งที่ดีงาม
5. การทำจิตใจให้สงบ

จริยธรรมที่ปฏิบัติกันอยู่ในสังคมต่างๆ จะมีความสำคัญลดลงถ้าไม่ไปเกี่ยวข้องกับความจริงในโลก หรือกล่าวได้ว่า จริยธรรมที่จะมีความสำคัญหรือคนในสังคมยึดถือกันนั้นจะต้องมีความเป็นรูปธรรม คือสามารถนำมาปฏิบัติได้ ประยุกต์ใช้ได้กับสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป

เนื้อหาของจริยธรรมที่จะนำมาส่งเสริมหรือสร้างให้เกิดขึ้นนั้น มีข้อควร

พิจารณา 2 ประการคือ

2.1 เนื้อหาของจริยธรรม มี 2 ด้าน คือ

2.1.1 ด้านลบ หรือเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ เช่น ความเกียจคร้าน ทุจริต บริโภคนิยม วัตถุนิยม และอื่นๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะต้องมีการตรวจสอบ และกำจัดออกไป

2.1.2 ด้านบวก หรือเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เช่น ความรับผิดชอบ การรักษาวินัย ความซื่อสัตย์ และอื่นๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สมควรส่งเสริม รักษา และสร้างให้เกิดขึ้น

การสร้างเนื้อหาของจริยธรรมจะต้องทำพร้อมๆ กันไปทั้ง 2 ด้าน คือ ทั้งกำจัดสิ่งไม่ดี และส่งเสริมสิ่งที่ดี

2.2 สร้างเนื้อหาของจริยธรรมเป็นกลุ่ม

การสร้างจริยธรรมโดยนำเนื้อหาของจริยธรรมมาเป็นข้อๆ แล้วส่งเสริมหรือสร้างเป็นข้อๆ นั้นจะไม่ได้ผล เพราะชีวิตมนุษย์เกิดจากองค์ประกอบต่างๆ มากมายที่มาร่วมกัน และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแยกออกจากกันเป็นเอกเทศหรือเป็นส่วนๆ ไม่ได้

แนวทางที่ถูกต้องจึงควรค้นหาจริยธรรมหลักหรือที่เป็นแกนแล้วมุ่งส่งเสริมไปก็จะทำให้ได้จริยธรรมข้ออื่นๆ อีกหลายข้อตามมาด้วยเป็นพวงไป ยกตัวอย่างได้ดังนี้

2.2.1 มานะ หมายถึง (ความถือตัว, เชิดชูตัวเอง, อยู่เหนือเขา เรา ยิ่งใหญ่) มานะเป็นแกนของจริยธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับจริยธรรมข้ออื่นๆ อีกดังนี้ คือ

มานะ (ความถือตัว) ทำให้เกิด

- นิยมการบริโภค (บริโภคนิยม)
- ไม่ประหยัด
- ขาดวินัย (แข็งคิ้วได้ถือว่าเก่ง)
- ขาดความอดทน (ไม่ยอมรอ)

2.2.2 รักการทำงานเป็นแกน ก่อให้เกิดจริยธรรมอื่นๆ ดังนี้

- รักงาน → ขยัน
- มีวินัย รู้จักจัดงานก่อนหลัง
- อดทน
- ตรงเวลา
- ไม่เครียดมีความสุขในงาน
- มีสมาธิในงาน

2.2.3 ความมีวินัยเป็นแกน ก่อให้เกิดจริยธรรมอื่นๆ ดังนี้

- ความมีวินัย → อดทน
 → ตรงเวลา
 → มีความรับผิดชอบ
 → มีความซื่อสัตย์
 → รักษากฎหมาย

2.2.4 สันโดษ หมายถึง (ความพอใจ, ตามดี, ตามได้) เป็นแกน ก่อให้เกิดจริยธรรมอื่นๆ ดังนี้

- สันโดษ → ไม่โลภ
 → ไม่ท้อจิต
 → ใช้แรงงาน เวลา และทรัพย์ไปในงานที่เป็นประโยชน์
 → ไม่วัตถุนิยม
 → ไม่บริโภคนิยม
 → รู้จักประหยัด

3. การสอดแทรกเนื้อหาของจริยธรรม

เราจะนำเนื้อหาของจริยธรรมสอดแทรกผ่านช่องทางใดเพื่อไปสู่ตัวนักเรียน นั้น ช่องทางเหล่านี้มี 2 แนวทาง ได้แก่

3.1 ในวิชาเรียน วิชาต่างๆ ที่นักเรียนจำเป็นต้องเรียนให้ครบถ้วนจึงจะสำเร็จการศึกษานั้น ในทุกวิชาจะต้องมีการสอดแทรกเนื้อหาของจริยธรรมเข้าไปในวิชานั้นๆ ถ้าใช้ตัวอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมได้ก็จะทำให้การเรียนได้สัมผัสปรากฏการณ์จริงในสังคมเป็นการใกล้ชิดกับสังคมของตน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น ตัวครู อาจารย์ผู้สอน เป็นสิ่งสำคัญที่จะนำเข้าสู่เนื้อหาวิชาเรียน

และการเรียนการสอนในวิชาทางด้านสังคมศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม จะเป็นแนวทางพัฒนาจิตใจได้ทางหนึ่ง เพราะวิชาเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติที่ดั่งามถูกต้องซึ่งเป็นเรื่องของจริยธรรมโดยตรง จึงควรส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนอย่างทั่วถึง

3.2 นอกวิชาเรียน เป็นการฝึกปฏิบัติทางด้านจริยธรรม โดยทำกิจกรรม นอกหลักสูตรหรือนอกเหนือไปจากวิชาเรียน หรือเรียกว่า กิจกรรมนักเรียน นักศึกษา ซึ่ง สำเนา (2538 : 118) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมนักเรียนว่า "เป็นการทำกิจกรรมซึ่งทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์ซึ่งจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม"

3.3 การสร้างจริยธรรมให้เกิดผลดีจะใช้วิธีการบรรยายจะไม่ได้ผล จะต้องใช้การฝึกฝนปฏิบัติจริง ดังนั้นการทำกิจกรรมนักเรียนจะเป็นการสร้างจริยธรรมให้แก่ นักเรียนอย่างได้ผลดี

ในการจัดกิจกรรม เพื่อจะสร้างจริยธรรมให้แก่ นักเรียนนั้น มีหลักเกณฑ์ดังนี้

3.3.1 ความพร้อมของนักเรียน การที่จะคัดเลือกกิจกรรมอะไรให้แก่นักเรียนจะต้องสำรวจความพร้อม ได้แก่

3.3.1.1 คนในวัยศึกษานี้ต้องการอะไร

3.3.1.2 กิจกรรมที่เหมาะสมตามเวลา สถานที่ และทรัพยากรที่มีอยู่

3.3.1.3 ให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน

3.3.2 วิธีการถ่ายทอดของกิจกรรม ในแต่ละกิจกรรมจะมีวิธีการถ่ายทอดกิจกรรมไปสู่ นักเรียนแตกต่างกันไป วิธีการถ่ายทอดเหล่านี้ได้แก่

3.3.2.1 การบรรยายโดยผู้รู้ วิทยากร

3.3.2.2 ใช้สื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วีดีโอ หนังสือพิมพ์ และอื่นๆ

3.3.2.3 ฝึกให้ค้นหา วิเคราะห์ วิจารณ์อัตชีวประวัติบุคคลสำคัญที่มีลักษณะเด่น ทางด้านจริยธรรม

3.3.2.4 กรณีตัวอย่าง หาตัวแบบที่ดีเพื่อให้เป็นแบบอย่างในการลอกเลียน

3.3.2.5 ฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จำลอง

3.3.2.6 แสดงบทบาทสมมุติ

3.3.2.7 กระบวนการกลุ่ม เพื่อร่วมกันทำงานในทุกขั้นตอน

วิธีการถ่ายทอดที่เสนอมาช้างต้น วิธีการบรรยายจะได้อผลไม่ค่อยจะดีนัก ควรเลือกใช้วิธีการถ่ายทอดที่ฝึกปฏิบัติจริง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3.4 ความเหมาะสม ของเนื้อหาจริยธรรม แหล่งถ่ายทอดและวัยของผู้รับ จากการสำรวจของงานวิจัย (สุรเชษฐ์, 2544 : 74) พบว่าจริยธรรมต่างๆ ที่นักศึกษาได้รับการถ่ายทอดมาตั้งแต่เด็กจนถึงปีสุดท้ายในมหาวิทยาลัย จริยธรรมที่ได้รับการปลูกฝังเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยมีดังนี้

มหาวิทยาลัย

3.4.1 ลำดับของจริยธรรมที่ติดตัวมาตั้งแต่เด็กของนักศึกษา

อันดับที่	ความซื่อสัตย์
1	ความซื่อสัตย์
2	ความรับผิดชอบ ชยัน อดทน
3	เมตตา กรุณา ให้อภัย รักสันติ
4	การทำความดี
5	ความกตัญญู
6	การรักษาวินัย
7	ความเสียสละ
8	ความรักชาติ
9	ความยุติธรรม ความถูกต้อง
10	การประหยัด

3.4.2 แหล่งที่นักศึกษาได้รับการถ่ายทอดจริยธรรมมาตั้งแต่เด็กจน

ใกล้จบมหาวิทยาลัย เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่

- อันดับที่ 1 โรงเรียนและวัด
- อันดับที่ 2 ครอบครัว
- อันดับที่ 3 กลุ่มกิจกรรม
- อันดับที่ 4 สื่อต่างๆ
- อันดับที่ 5 เรียนรู้ด้วยตนเอง

3.4.3 ช่วงวัย (ระดับชั้นเรียน) ที่ได้รับการปลูกฝังจริยธรรม

เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ

- อันดับที่ 1 ระดับประถมศึกษา (อายุ 6-12ปี)
- อันดับที่ 2 มัธยมศึกษาตอนต้น (อายุ 13-15 ปี)
- อันดับที่ 3 มัธยมศึกษาตอนปลาย (อายุ 16-18 ปี)
- อันดับที่ 4 อนุบาล (อายุต่ำกว่า 5 ปี)
- อันดับที่ 5 มหาวิทยาลัย (อายุ 18 ปีขึ้นไป)

จากข้อมูล 3 กลุ่มข้างต้น (3.4.1-3.4.3) สรุปผลได้ว่า จริยธรรมที่นักศึกษาได้รับการปลูกฝังมามากที่สุดคือ เรื่องความซื่อสัตย์ แหล่งปลูกฝังที่สำคัญมากที่สุดคือโรงเรียนกับวัด และวัยที่นักศึกษาได้รับการปลูกฝังจริยธรรมมากที่สุดคือช่วงอายุ 6-12 ปี ดังนั้น การสร้างจริยธรรมควรเริ่มต้นที่โรงเรียน และในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ซึ่งในระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ป.4-ป.6) จะเป็นวัยเหมาะสมที่สุดที่จะปลูกฝังจริยธรรม

4. การติดตามและประเมินผล

การสร้างจริยธรรมเป็นการพัฒนาจิตใจ ต้องใช้ระยะเวลาและการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง ส่วนผลที่จะเกิดขึ้นตามมาก็ใช้เวลานานแต่เมื่อผลดีเกิดขึ้นแล้วก็จะทำให้สังคมมีความสงบสุข น่าอยู่อาศัย

การสร้างจริยธรรมจึงต้องมีกระบวนการติดตามและประเมินผลอยู่เสมอเพื่อนำข้อบกพร่องมาแก้ไขปรับปรุงแล้วนำไปดำเนินการต่อไปเช่นนี้เรื่อยไป จึงจะสามารถทำให้จริยธรรมดีงามที่ได้สร้างขึ้นมานั้นยังคงอยู่ติดตัวนักเรียนไปจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่

2.3 ข้อกำหนดทางด้านกฎหมายและแผนพัฒนา ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างจริยธรรมในสังคมไทย

กฎหมายสำคัญของไทยและแผนพัฒนา ที่ได้กล่าวถึงการสร้างจริยธรรมที่นำมาเสนอมีดังนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549)

รายละเอียดมีดังนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่กล่าวถึงแนวทางการสร้างจริยธรรมในสังคมไทยอยู่ในหมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 73 และ 81 มีใจความดังนี้

มาตรา 73 รัฐต้องให้ความสำคัญอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้มีการกล่าวถึงการจัดการศึกษาเพื่อสร้างจริยธรรมให้แก่ผู้เรียนไว้ในมาตรา 4, 6, 7, 23, 24, 27, 28, 29 และ 58 โดยมีใจความ ดังนี้

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต.....ฯลฯ

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 23 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการ ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการดังต่อไปนี้

(4) จัดการเรียนรู้การสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้ สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ฯลฯ

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบ อาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตาม วัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 28 วรรคสอง สาระของหลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่ง พัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงามและความรับผิดชอบต่อ สังคม

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และ สถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชน มีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและ วิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และ ทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กร เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้จัด การศึกษาดังนี้

(2) ให้นักคิด ครอบครั้ว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัด และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพยากรและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วม รับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น.....ฯลฯ

3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เป็นทิศทางของการพัฒนาประเทศช่วง 5 ปีข้างหน้า ซึ่งทุกหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนจะใช้เป็นหลักในการกำหนดทิศทางการทำงานของหน่วยงานตน

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้กล่าวถึงการสร้างจริยธรรมในสังคมไว้ดังนี้

1. กลุ่มที่หนึ่ง การสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของสังคม

(1) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่ดี.....

(1.6) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน โดยสร้างองค์ความรู้ที่ถูกต้องและมีคุณภาพให้เป็นภูมิคุ้มกัน อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม สร้างเครือข่าย ชุมชน ให้สามารถพึ่งพาตนเอง ดูแลซึ่งกันและกัน ตลอดจนสร้างจิตสำนึกให้ดำเนินชีวิต โดยยึดทางสาย กลาง ความพอเพียง มีคุณธรรม มีวินัย และมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เคารพในสิทธิของตนเองและ ผู้อื่น เพื่อเป็นรากฐานที่ดีของสังคม

2. กลุ่มที่สอง การเสริมสร้างฐานรากของสังคมให้เข้มแข็ง.....

(2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและการคุ้มครองทางสังคม.....

(2.5) การส่งเสริมบทบาทครอบครัว องค์กรทางศาสนา โรงเรียน ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน อาสาสมัคร และสื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยส่งเสริมให้สถาบัน ครอบครัวมีความเข้มแข็งในการดูแลและพัฒนาสมาชิกในทุกด้าน สร้างและปลูกจิตสำนึกในความรัก ชาติและความเป็นไทยอย่างจริงจัง สนับสนุนบทบาทสถาบันทางสังคมต่างๆ ในการทำนุและพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาศักยภาพทางศาสนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาสื่อมวลชนทุกประเภทให้มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อสังคม

(3) ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่าง ยั่งยืน ให้ความสำคัญกับ

(3.1) การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนาเมืองน่าอยู่

ชุมชนน่าอยู่ เน้นการพัฒนากระบวนการชุมชนเข้มแข็งให้เป็นฐานรากที่มั่นคงของสังคม มีการระดมพลังแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม มีการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ โดยสร้างสภาวะแวดล้อมที่ดีเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต วิถีชีวิตของคนในเมืองและชุมชนให้เกิดความสงบ สะดวก สะอาด ปลอดภัย และมีระเบียบวินัย รวมทั้งการสร้างองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ตลอดจนสร้างกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่อย่างต่อเนื่อง

3. ผลงานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างจริยธรรมในโรงเรียนให้แก่นักเรียนระดับ ประถมศึกษา

ผลงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างจริยธรรมในโรงเรียนให้แก่นักเรียนระดับ
ประถมศึกษา มีดังต่อไปนี้

กรมการศาสนา (2543 : 107-165) ได้รวบรวมกิจกรรมที่ครูและสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลด้านจริยศึกษาดีเด่นและได้นำไปใช้ปฏิบัติและประสบผลสำเร็จมาแล้ว โดยเลือกเฉพาะโครงการและกิจกรรมที่ไม่เหมือนแห่งอื่นๆ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะเป็นประโยชน์แก่สถานศึกษาในการนำไปใช้ประโยชน์ได้

กิจกรรมเพื่อสร้างจริยธรรมของโรงเรียนใน 14 จังหวัดภาคใต้ เรียงตามลำดับจากจังหวัดภาคใต้ตอนบนลงไปล่าง มีดังนี้

1. กิจกรรมธรรมะพาสุข

วิธีปฏิบัติ

1.1 ประชุมนักเรียน แจงรายละเอียดของโครงการ กำหนด วัน เวลา สถานที่
1.2 ดำเนินการโดยใช้เวลา 30 นาที หลังจากรับประทานอาหารกลางวันในห้องจริยศึกษา กิจกรรมที่ต้องปฏิบัติทุกครั้งคือ การสวดมนต์ไหว้พระและการนั่งสมาธิ

1.3 หลังจากกิจกรรมหลักแล้วมีกิจกรรมเสริมวันละ 1 กิจกรรม เลือกตามความเหมาะสมดังนี้

1.3.1 ฟังนิทานธรรมะโดยครูเป็นผู้เล่า

1.3.2 ฟังนิทานธรรมะโดยนักเรียนเป็นผู้เล่า

1.3.3 ร้องเพลงธรรมะ

1.3.4 ชมวีดีโอเกี่ยวกับธรรมะ

1.3.5 ประกวดร้องเพลงเกี่ยวกับธรรมะ

1.3.6 แสดงละครธรรมะ โดยมอบหมายให้นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการดำเนินการเลือกเรื่องและฝึกซ้อมกันเอง ผู้รายงานเป็นเพียงผู้ประสานงานจัดการแสดงให้

1.3.7 ประทศเรียงความเกี่ยวกับธรรมะเดือนละ 1 ครั้ง

1.3.8 ประสานงานกับครูบรรณารักษ์ ให้นักเรียนเขียนหนังสือสำหรับเด็กเกี่ยวกับธรรมะ

1.4 ครู นักเรียนร่วมกันสรุปว่าแต่ละกิจกรรมให้แนวคิดอย่างไร และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลดีในการดำเนินชีวิต เพื่อความสงบสุขในสังคมต่อไป

(นางดารณี กิตติวานิช โรงเรียนบ้านบางสนฯ จังหวัดชุมพร)

2. กิจกรรมส่งเสริมนิสัยให้เป็นคนรักความสะอาด (ประกวดห้องเรียน)

วิธีปฏิบัติ

ทุกวันตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ เวลา 12.00 น. คณะกรรมการนักเรียนจะตรวจความสะอาดของห้องเรียน โดยให้คะแนนตามรายการและเกณฑ์ที่กำหนด คือ ภายในห้องเรียน ถ้ามีสิ่งของครบ 20 รายการ และมีตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ มี-ดี-สวย จะได้ 2 คะแนน มี-ไม่ดี-ไม่สวย ได้ 1 คะแนน ไม่มีได้ 0 คะแนน ทุกเช้าวันจันทร์ของสัปดาห์ต่อไปจะนำผลการให้คะแนนอันดับที่ 1-2-3 ประกาศหน้าเสาธงให้นักเรียนทราบ ห้องที่ได้คะแนนอันดับ 1 จะได้รับโล่เชิดชูเกียรติแล้วนำไปตั้งไว้หน้าห้องเรียน พร้อมสมุดแสดงความชื่นชมยินดีของผู้มาเยี่ยมชมห้องเรียน ในสัปดาห์ต่อไปจะหมุนเวียนคณะกรรมการ นักเรียนชุดใหม่ ตรวจให้คะแนนความสะอาดและย้ายโล่เชิดชูเกียรติไปไว้ตามห้องที่ได้คะแนนอันดับ 1 พร้อมสมุดเยี่ยมชมห้อง จะปฏิบัติดังนี้ทุกสัปดาห์ตลอดปีการศึกษา

3. กิจกรรมส่งเสริมจริยศึกษา

วิธีปฏิบัติ

กิจกรรมที่ 1 โรงเรียนได้นำนักเรียนไปเยี่ยมคนไข้ที่เจ็บป่วยที่โรงพยาบาล ในวันที่ 12 สิงหาคม และวันที่ 5 ธันวาคมของทุกปีการศึกษา นำนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและครู จำนวน 15-20 คน และได้นำของไปแจกด้วย

กิจกรรมที่ 2 นำนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ไปวัด โดยให้นักเรียนนำอาหารปั้นโตไปด้วยเพื่อถวายพระและรับศีลพระที่วัด โดยให้นักเรียนฝึกหัดสมาทานศีลด้วยตนเองตามลำดับขั้นตอนและนำนักเรียนไปสวดมนต์ทำนองสรภัญญะด้วย

กิจกรรมที่ 3 โรงเรียนประกาศให้ผู้ปกครองและนักเรียนนำเสื้อผ้าที่เก่าๆ หรือใช้ได้อยู่มอบกับโรงเรียน ทางโรงเรียนได้นำไปแจกจ่ายให้ในหมู่บ้านที่ยากจนได้ใส่ และใช้กันได้ตามความเหมาะสม นอกเหนือจากนี้ ยังมีครูไปช่วยสอนให้เด็กในหมู่บ้านด้วย และอื่นๆ อีกมากมาย เช่น นำขนม ยาสีฟัน สบู่ แปรงสีฟัน และยารักษาโรคไปแจกให้ (โดยมีตัวแทนนำไปมอบ)

(โรงเรียนศรีอรุโณทัย จังหวัดระนอง)

4. กิจกรรมใจเขา - ใจเรา

วิธีปฏิบัติ

4.1 มีสมุดบันทึกการพบของที่นักเรียนมาแจ้ง โดยมีรายละเอียดวันที่ ของที่พบ ผู้พบ ผู้รับแจ้ง ผู้เป็นเจ้าของ

4.2 ทำหนังสือแจ้งไปยังครูผู้รับผิดชอบพิธีหน้าเสาธง เพื่อประกาศชมเชยนักเรียนที่พบ ของแล้วมาแจ้งแก่ครู และเป็นการประกาศหาเจ้าของด้วย

4.3 ทำหนังสือขอบคุณไปยังผู้ปกครอง และยกย่องผู้ปกครองและนักเรียนผู้นั้น

4.4 ประกาศที่ป้ายประชาสัมพันธ์ภายใต้หัวข้อ "คนดีศรีรัชดา"

4.5 แจ้งเรื่องไปยังฝ่ายประชาสัมพันธ์เพื่อเก็บข้อมูลเพื่อลงวารสาร "ร่วมจัดรัชดา" ซึ่งเป็นวารสารของโรงเรียน

(นางไมตรี เยาวหลี โรงเรียนท่าชะระรัชดาภิเษก จังหวัดชุมพร)

5. กิจกรรมโครงการปลูกฝังและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย

วิธีปฏิบัติ

ขั้นเตรียมการ

5.1 ประชุมครู เพื่อวางแผนในการดำเนินงาน

5.2 เสนอโครงการต่อผู้บริหาร เพื่อขออนุมัติ

5.3 แต่งตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงาน

ขั้นดำเนินการ

ประชุมชี้แจงให้คณะครูอาจารย์และนักเรียนทุกระดับทราบ

5.4 จัดให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการห้องเรียน ตั้งแต่ ป.1-ม.3 ประมาณ 5 คน ต่อ 1

ห้องเรียน ภายในเดือนพฤษภาคม

5.4.1 ให้คณะกรรมการห้องเรียนแต่ละห้องวางแผนขอควรปฏิบัติประจำห้องเรียน

ขึ้นตามระบอบประชาธิปไตย และติดโปสเตอร์ตามข้อตกลงที่ได้กำหนดไว้ในห้องเรียน

5.4.2 ติดตามแผนการเลือกตั้งคณะกรรมการห้องเรียนทุกห้อง

5.5 ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนทราบถึงการเลือกตั้งสภานักเรียนในโรงเรียน (เลียนแบบ การเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎร) ภายในเดือนมิถุนายน

5.2.1 เปิดรับสมัครสภานักเรียน ตั้งแต่ชั้น ป.5-ม.3 ภายใน 1 สัปดาห์ มากน้อย ตามความเหมาะสมของโรงเรียน

5.2.2 ให้สภานักเรียนแต่ละพรรคติดโปสเตอร์ตามอาคารโรงเรียนเป็นเวลาสอง สัปดาห์ และให้ปรากฏตัวหน้าเสาธง พุดปราศรัยเพื่อหาเสียงก่อนการเลือกตั้งสองครั้ง

5.2.3 จัดเตรียมสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ในการเลือกตั้ง

5.2.4 ประกาศผลการเลือกตั้ง และแนะนำผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งหน้าเสาธง

5.2.5 สภานักเรียนประชุมวางแผนการทำงานและเริ่มปฏิบัติจริง สิ้นปีการศึกษา มีการมอบรางวัล และเกียรติบัตรแก่สภานักเรียนผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เข้มแข็งและรับผิดชอบดี

(โรงเรียนธิดาแม่พระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

6. กิจกรรมโครงการสายธารแห่งน้ำใจ

วิธีปฏิบัติ

ประชุมชี้แจงให้คณะครูอาจารย์และนักเรียนทุกระดับทราบ

6.1 กิจกรรมที่มักจะจัดขึ้น ได้แก่ การเยี่ยมเยียนผู้ป่วย การคารวะศพ การเยี่ยมเยียน และช่วยเหลือคนตาบอด โรงเรียนคนตาบอด เยาวชนในสถานพินิจ เด็กกำพร้า ผู้ประสบภัยธรรมชาติ และอุบัติเหตุ เป็นต้น

6.2 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในบางกิจกรรม โดยการติดโปสเตอร์ประกาศ และนักเรียนเป็นสื่อแจ้งให้ทราบ

6.3 เตรียมสถานที่รับบริจาค และตั้งตู้การกุศลให้นักเรียนหยอดเหรียญ

6.4 สิ่งที่จะรับบริจาค ได้แก่ เครื่องอุปโภคบริโภค และเงินสด ตามความศรัทธาของผู้บริจาค

6.5 กำหนดวัน เวลา แจ้งไปยังสถานที่ที่จะไปเป็นลายลักษณ์อักษร ถ้าอยู่ไม่ห่างไกล กันนักก็จะไปติดต่อโดยตรงเพื่อความสะดวกในการดำเนินกิจกรรม

6.6 ผู้ไปเยี่ยมเยียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครูอาจารย์ และตัวแทนนักเรียน

6.7 หลังจากได้ดำเนินการกิจกรรมไปแล้ว ให้ตัวแทนนักเรียนที่ได้ไปร่วมกิจกรรมมาเล่าสถานการณ์จากประสบการณ์ให้เพื่อนๆ ในโรงเรียนฟัง

(โรงเรียนธิดาแม่พระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

7. กิจกรรมเยี่ยมคารวะผู้ใหญ่เนื่องในวันเด็กแห่งชาติ

วิธีปฏิบัติ

7.1 ทำหนังสือแจ้งไปยังผู้ใหญ่ที่เป็นหัวหน้าหน่วยงานหลักในเขตเทศบาล และผู้มีอุปการะคุณต่อโรงเรียน ตลอดจนบุคคลที่อุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน กำหนดวัน เวลา ที่นักเรียนจะเข้าเยี่ยมคารวะเนื่องในวันเด็กแห่งชาติ

7.2 จัดเตรียมกระเช้าดอกไม้ ตามจำนวนผู้ใหญ่ที่นักเรียนจะเข้าเยี่ยมคารวะ

7.3 ตัวแทนนักเรียนเข้าเยี่ยมคารวะผู้ใหญ่ ตามวัน เวลา ที่กำหนด โดยมีครู-อาจารย์ที่เกี่ยวข้องกับงานตามโครงการเป็นที่ปรึกษาดูแล

(โรงเรียนจรัสพิชาการ จังหวัดนครศรีธรรมราช)

8. กิจกรรมรักษาความสะอาด

วิธีปฏิบัติ

8.1 จัดทำโครงการรักษาความสะอาดตามเขตสีของนักเรียน

8.2 นำโครงการเข้าที่ประชุมคณะครู ที่แจ้งให้เห็นถึงความสำคัญของโครงการและขอ

อนุมัติ

8.3 ออกคำสั่งแต่งตั้งครูประจำห้อง 3 กลุ่มสี เพื่อเป็นที่ปรึกษาและดูแลนักเรียน

8.4 ให้ครูประจำชั้นแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่มสี ทุกชั้นเรียน

8.5 ประชุมนักเรียนทั้งหมดเพื่อชี้แจงให้ทราบถึงโครงการรักษาความสะอาดและแบ่ง

พื้นที่ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มสีรับผิดชอบ

8.6 นำนักเรียนแต่ละกลุ่มสีพบครูที่ปรึกษากลุ่มสีของตน เพื่อเลือกหัวหน้าสี กรรมการสี และแบ่งนักเรียนเป็นฝ่ายต่างๆ คือ ฝ่ายกวาดขยะ ฝ่ายรักษาความสะอาดห้องน้ำ ห้องส้วมและฝ่ายเทขยะ แต่ละฝ่ายจะมีหัวหน้ากลุ่มย่อย

8.7 แต่งตั้งนักเรียนเป็นกรรมการตรวจความสะอาดแต่ละเขตสี เพื่อรายงานผลให้ทราบว่ามีจุดสะอาดเป็นที่ 1, 2 และ 3 ของแต่ละวัน มีส่วนใดที่ต้องปรับปรุงแก้ไข

8.8 ขั้นตอนการปฏิบัติงานของนักเรียน

8.8.1 เวลา 08.00 น. ให้สัญญาณที่ 1 นักเรียนทุกคนทำความสะอาดตามเขตสี และตามหน้าที่ของตน

8.8.2 หัวหน้ากลุ่มย่อยแต่ละฝ่ายจะบันทึกลงสมุดรักษาความสะอาดของกลุ่มตนเองว่ามีใครทำบ้างหรือไม่ทำแล้วส่งครูหัวหน้าฝ่ายกิจกรรมนักเรียนเพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป

8.8.3 กรรมการฝ่ายตรวจความสะอาดเขตสีจะออกประเมินความสะอาดของทุกสี

8.8.4 เวลา 08.15 น. ให้สัญญาณที่ 2 เมื่อทำกิจกรรมหน้าเสาธงเสร็จแล้ว ฝ่าย

ตรวจความสะอาดเขตสีจะรายงานผลการประกวดความสะอาดของแต่ละสี และมอบธงเกียรติยศ

8.9 สรุปผลการรักษาความสะอาดว่านักเรียนมีความรับผิดชอบแค่ไหน มีอุปสรรคหรือปัญหาเพื่อหาแนวทางแก้ไข

(นายสวัสดิ์ จอมนุ้ย โรงเรียนบ้านน้ำตก จังหวัดพัทลุง)

9. กิจกรรมเด็กวันนี้

วิธีปฏิบัติ

9.1 ให้นักเรียนทุกคนมีสมุดประจำตัวทุกคน เรียกว่า สมุดเด็กดีวันนี้ เพื่อบันทึกการทำ ความดีของนักเรียน โดยครูตีตารางเป็นช่องดังนี้

วัน เดือน ปี	ความดีที่ทำ	ผู้รับรอง
20 มกราคม 2543	เก็บเงินได้ 5 บาท ส่งครู
.....
.....
.....
ฯลฯ		

9.2 ระยะเวลาในการปฏิบัติ ภาคเรียนที่ 2 (ใช้กับนักเรียนชั้น ป.1 เพราะในภาคเรียนที่ 2 นักเรียนจะสามารถเขียนหนังสือได้แล้ว)

9.3 ครูตรวจสอบทุกสัปดาห์เพื่อสรุปผลเด็กดีในรอบสัปดาห์ เพื่อติดชื่อไว้หน้าห้องเรียน

9.4 สรุปผลในรอบเดือน ใครเป็นเด็กดีในรอบเดือน มอบรางวัล และติดดาวเด็กดี

9.5 เมื่อสิ้นปีการศึกษา โรงเรียนจะมอบเกียรติบัตรให้กับเด็กดีในรอบปีพร้อมของรางวัลเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียนชั้นอื่นๆ

(นางสาวจิระพันธ์ ต้นประสงค์ โรงเรียนชุมชนบ้านโคกค้าย จังหวัดสงขลา)

10. กิจกรรมรักรู้และรักเรียน

วิธีปฏิบัติ

10.1 ร่วมกับฝ่ายประชาสัมพันธ์ของโรงเรียนประกาศเชิญชวนเข้าร่วมกิจกรรม

10.2 แต่ละเดือน จัดทำคำถามเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 5 คำถาม ติดไว้ที่หน้าห้องจริยศึกษาหรือสถานที่ที่เหมาะสม

10.3 จัดทำตู้รับคำตอบติดไว้ในที่ที่เหมาะสม อาจจะเป็นห้องจริยศึกษาหรือห้องอื่นที่เหมาะสม

10.4 กำหนดหนดเขตรับคำตอบในวันที่ 25 ของทุกเดือน (หรือวันอื่นที่เหมาะสม)

10.5 เฉลยคำตอบ และมอบรางวัลแก่ผู้ตอบถูก

10.6 ประเมินผล และจัดทำคำถามในเดือนต่อไป ตามขั้นที่ 10.2-10.5

(นางธิยากร วรชาติ โรงเรียนสงขลาวิทยาคม จังหวัดสงขลา)

11. กิจกรรมเพลงส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

วิธีปฏิบัติ

11.1 จัดหาเพลงที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

11.2 ครูเปิดเพลงให้นักเรียนฟังในตอนเช้าแต่ละวัน ก่อนเวลาเข้าแถวเคารพธงชาติ

หมายเหตุ ครูอาจจะรวบรวมเพลงที่เห็นว่าดีเป็นการสนับสนุนส่งเสริมพระพุทธศาสนา ประเพณี ตลอดจนคุณธรรมจริยธรรมมาใช้ก็ได้

(นางลำอางค์ จงสุข โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีตะกั่วป่า จังหวัดพังงา)

12. กิจกรรมหุ่นนิ้วมือคุณธรรม

วิธีปฏิบัติ

12.1 ฝึกนักเรียนทำหุ่นนิ้วมือให้ได้เสียก่อน

12.2 แบ่งกลุ่มๆ ละ 5-6 คน ช่วยกันเขียนนิทาน 1 เรื่อง โดยเน้นหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่ง เพียง 1 ข้อ จัดทำเป็นรูปเล่มอย่างสวยงาม มีภาพประกอบได้ด้วยยิ่งเป็นการดี

12.3 นักเรียนช่วยกันประดิษฐ์หุ่นนิ้วมือตามตัวละครในเรื่องให้ครบ

12.4 นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานของตน โดยการเชิดหุ่นนิ้วมือประกอบนิทานที่กลุ่มช่วยกันสร้างขึ้นให้กับเพื่อนในชั้นชม

12.5 นำคำติชมเพื่อปรับปรุงผลงานอีกครั้ง เก็บบรรจุกล่องไว้สำหรับจัดนิทรรศการหรือนำมาแสดงให้นักเรียนทั้งโรงเรียนได้ชม และมอบให้กับทางศูนย์เด็กเล็กต่อไป

(นางลำอางค์ จงสุข โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีตะกั่วป่า จังหวัดพังงา)

13. กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

วิธีปฏิบัติ

13.1 เลือกเรื่องจากหนังสือต่างๆ มา 1 เรื่อง อันแสดงให้เห็นถึงผลดีที่ได้รับจากการแสดงความกตัญญูตเวทีต่อบิดามารดา หรืออาจจะเขียนเรื่องขึ้นมาเองตามถนัด เรื่องที่จะนำมาแสดงใช้เวลาประมาณ 10 นาที

13.2 เมื่อได้เรียนแล้วก็กำหนดเลือกนักเรียนในชั้นมาฝึกซ้อมการแสดง โดยมี

- ผู้บรรยาย 1 คน
- ผู้แสดงเป็นตัวละครในเรื่อง อาจจะแสดงเป็นคน หรือเลียนแบบท่าทางของสัตว์ก็ได้ตามเรื่องที่จะนำมาแสดง
- เตรียมจัดทำจาก หน้ากากสัตว์ เครื่องใช้ และเครื่องแต่งกายของตัวละครให้เหมาะสมกับท้องเรื่อง

- ควรมีเสียงดนตรีประกอบการแสดงในขณะที่มีการแสดง ตื่นเต้น ตกใจ หรือ เสียใจ อาจจะใช้วิธีการตีกลอง โทน หรือเครื่องดนตรีที่พอจะหาได้

13.3 ก่อนวันแสดงจริงๆ ควรมีการซ้อมการแสดงบนเวทีที่จะแสดงจริง มีการใช้ไม้ค้ำสำหรับพูด การจัดฉาก อุปกรณ์ ตลอดจนการแต่งกายตามท้องเรื่อง เพราะจะได้ทราบปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในวันที่จะแสดงจริง

- 13.4 จัดการแสดงในวันที่จัดกิจกรรมงาน "วันแม่แห่งชาติ" หรือวันอื่นๆ ตามสมควร
(นางสาวอังศ์ จงสุข โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีตะกั่วป่า จังหวัดพังงา)

14. กิจกรรมน้ำใจไมตรี

วิธีปฏิบัติ

14.1 จัดกลุ่มสนใจในโรงเรียนและร่วมกับสภานักเรียน จัดทำของที่ระลึกหรือของขวัญ ด้วยฝีมือของนักเรียน โดยอยู่ในความควบคุมของครู

14.2 กลุ่มสนใจออกเยี่ยมเยียนผู้มีพระคุณต่อโรงเรียน นักเรียน หรือหน่วยงานที่ช่วยเหลือโรงเรียน เช่น โรงพยาบาล สถานีตำรวจหรือโรงเรียนใกล้เคียง เป็นต้น เพื่อมอบของที่ระลึกของขวัญ พร้อมกล่าวขอบคุณในน้ำใจไมตรีที่มีต่อโรงเรียน ในโอกาสวันสำคัญต่างๆ เช่น เทศกาลวันขึ้นปีใหม่ วันเด็ก โดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ครูคอยเป็นที่เลี้ยง

- 14.3 นำผลงานการเยี่ยมเยียนชุมชน กระจายข่าวให้นักเรียนในโรงเรียนทุกคนทราบ
(โรงเรียนเทศบาลบ้านย่านยาว จังหวัดพังงา)

15. ชื่อกิจกรรมการกลับไปเยี่ยมคารวะครูอาจารย์เนื่องในวันไหว้ครู

วิธีปฏิบัติ

15.1 ประชุมคณะกรรมการงานจริยธรรม

15.2 วางรูปแบบ ตารางที่จะใช้เป็นหลักฐาน

15.3 ประกาศแจ้งให้นักเรียนทราบวัตถุประสงค์เพื่อนำไปปฏิบัติ

15.4 ให้นักเรียนไปคารวะต่อครูอาจารย์ในระดับประถมที่ตนเคารพอย่างน้อย 5 คน

15.5 นักเรียนนำตารางส่งกลับคืนงานจริยธรรมเพื่อติดตามผล

15.6 ให้นักเรียนพิจารณาข้อคิดที่ครูอาจารย์ได้ชี้แนะ แล้วนำไปปฏิบัติ

ตัวอย่างการกลับไปเยี่ยมเพื่อคารวะครูอาจารย์เนื่องในวันไหว้ครู

(โรงเรียนสายบุรี จังหวัดปัตตานี)

16. กิจกรรมโครงการดารากับภาษาธรรมประจำสัปดาห์

วิธีปฏิบัติ

16.1 จัดทำบอร์ดติดหน้าห้องจริยธรรม เรื่องดารากับภาษาธรรมประจำสัปดาห์เรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนสุภาษิตเตือนใจ

16.2 แบ่งนักเรียนรับผิดชอบเป็นกลุ่มๆ ละ 3 คน แต่ละกลุ่มนำพุทธศาสนสุภาษิตพร้อมคำแปลเขียนในกระดาษโปสเตอร์ และภาพดาราดัดไว้มุมหนึ่ง พร้อมทั้งบทความเขียนให้เข้ากับเนื้อเรื่องพุทธศาสนสุภาษิต บรรยายชักจูง ชักชวนให้กระทำในสิ่งที่ดีเสมือนว่าเป็นคำชักชวนจากดารา

16.3 หมุนเวียนจัดทำทุกสัปดาห์ๆ ละ 1 เรื่อง

16.4 บันทึกภาพ เพื่อนำไปจัดนิทรรศการต่อไป

(นางสาวนิตยา กฤตศิลป์ โรงเรียนยะหาศรียานุกุล จังหวัดยะลา)

17. กิจกรรมบ้านธรรมะ

วิธีปฏิบัติ

เนื่องจากโรงเรียนมีห้องจริยธรรม ได้จัดมุมหนึ่งของห้องให้เป็นเหมือนกับบ้าน มุมนั้นจะมีเรื่องราวด้านศาสนา คติธรรมคำสอน หลักธรรมต่างๆ เป็นจุดๆ แบ่งเป็นส่วนรอบๆ และจัดกระถางต้นไม้เข้าไว้เป็นจุดๆ ตามสวนต่างๆ เหมือนกับเป็นบริเวณรอบบ้าน โดยแบ่งนักเรียนรับผิดชอบเป็นกลุ่ม การดูแลบริเวณสวนและความเป็นระเบียบของบ้าน บริเวณสวนจะมีคติธรรมจัดแบ่งเป็น 6 สวนได้แก่

สวนที่ 1 สวนเศรษฐี

สวนที่ 2 สวนหัวหน้า

สวนที่ 3 สวนมหาภัย

สวนที่ 4 สวนศิษย์ผู้น่ารัก

สวนที่ 5 สวนกัลยาณมิตร

สวนที่ 6 สวนชาวพุทธ

บริเวณกลางของมุมห้องจะเป็นเหมือนตัวบ้าน ภายในมีที่นั่งให้นักเรียนศึกษาหาความรู้ที่สำคัญมีสื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาอย่างหลากหลาย มีวารสารดอกบัวที่จัดทำขึ้น หนังสือ เกม ให้นักเรียนได้เพลิดเพลินและให้ความสนใจเกี่ยวกับพุทธศาสนามากขึ้น ทุกครั้งที่ได้เข้าไปใช้ในบ้านธรรมะนี้

(นางสาวนิตยา กฤตศิลป์ โรงเรียนยะหาศรียานุกุล จังหวัดยะลา)

นอกจากกิจกรรมทั้ง 17 กิจกรรมข้างต้นแล้วยังมีวรรณกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องจริยธรรมดังต่อไปนี้

โกศล มีคุณ และ สกล เทียงแท้ ใน ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม (ดวงเดือน, 2538 : 68) พบว่าการพัฒนาความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในเด็กช่วงอายุ 9-12 ปี จะได้ผลดีที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุรเชษฐ์ ชีระมณี และคณะ (2545 : 74-75) ซึ่งพบว่านักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลา-

นครินทร์จะมีจริยธรรมที่ดั่งงาม และติดตัวมาจนปัจจุบันนั้น เป็นจริยธรรมที่ได้รับการปลูกฝังในช่วงอายุ 6-12 ปี

จินดา (2523 : ง-จ, 106-118) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ปัญหาการสอนจริยธรรมชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ในเขตการศึกษา 2 โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครู ผู้สอนจริยศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 จำนวน 160 คน ผลการศึกษาพบว่า การสอนจริยศึกษาให้ได้ผลดี ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบดังต่อไปนี้คือ

1. ครูผู้สอน จะต้องผ่านการศึกษอบรมด้านจริยศึกษามาก่อน
2. ผู้บริหารสถานศึกษา จะต้องเห็นความสำคัญ สนับสนุนงบประมาณ มีส่วนร่วมในการแนะนำ นิเทศ และติดตามผลการทำงานของครูผู้สอน
3. หลักสูตรและเอกสารประกอบ จะต้องมีความเพียงพอและสอดคล้องกับชนบประเพณี วัฒนธรรมและความต้องการของท้องถิ่น
4. การเรียนการสอน จะต้องใช้สื่ออุปกรณ์และการวัดผลที่เหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียน
5. สภาพแวดล้อม ได้แก่ การสนับสนุนของชุมชน, ผู้ปกครอง, ครู, ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องร่วมมือกันทำงาน รับผิดชอบและเป็นแบบอย่างที่ดี

จุไรรัตน์ (2535 : บทคัดย่อ, 185-213) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ผลของการใช้แบบฝึกสร้างความคิดรวบยอดที่มีต่อความคิดรวบยอดด้านจริยธรรมและต่อผลสัมฤทธิ์ด้านจริยศึกษาของอิสลามศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

วิทยานิพนธ์นี้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านยานิง อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส จำนวน 60 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 30 คน กลุ่มทดลองได้รับการสอนด้วยแบบฝึกสร้างความคิดรวบยอดด้านจริยธรรม และกลุ่มควบคุมได้รับการสอนโดยวิธีสอนแบบปกติในเนื้อหาจริยศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าเกี่ยวกับจริยธรรมได้ดีกว่ากลุ่มควบคุม นอกจากนี้กลุ่มทดลองยังมีความคิดรวบยอดหรือมีความคิดและให้เหตุผลเกี่ยวกับจริยธรรมในเรื่องความกตัญญูกตเวทิตี ความซื่อสัตย์สุจริต ความสามัคคี ความเมตตากรุณา ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละ ได้ดีกว่ากลุ่มควบคุม

ณรงค์ (2540 : บทคัดย่อ, 106-113) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างทางจริยธรรมของครูประถมศึกษาในจังหวัดนครศรีธรรมราชตามทัศนะของครูและผู้บริหาร

วิทยานิพนธ์นี้ได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 649 คน เป็นครู 383 คน ผู้บริหาร 266 คน

ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างทางจริยธรรมของครูประถมศึกษา มี 3 ด้าน ได้แก่ การปฏิบัติต่อบุคคลอื่น การปฏิบัติต่อตนเอง และการปฏิบัติงาน รายละเอียดของการปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างของจริยธรรมในแต่ละด้าน มีดังนี้

1. ด้านการปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ได้แก่ เป็นกันเองและเป็นพี่พี่ของนักเรียน ยอมรับและปฏิบัติตามความคิดเห็นของส่วนรวม ตัดสินปัญหาของผู้เรียนด้วยความเป็นธรรม
2. ด้านการปฏิบัติต่อตนเอง ได้แก่ การแต่งกายสุภาพ เรียบร้อยเหมาะสม มีกิริยามารยาทเรียบร้อย ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ และสถานศึกษา
3. ด้านการปฏิบัติงาน ได้แก่ การดูแลสุภาพและความปลอดภัยของนักเรียน ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดผลดีและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

กวิศ อรัญญเวช (2534 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การนำพุทธวิธีในการสอนมาใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มโรงเรียนห้วยแถลงสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 62 คน จาก 7 โรงเรียน ได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจงจากประชากร 225 คน จัดเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 31 คน ใช้สอนกับคุณธรรม 4 ข้อ คือ การไม่ทดลองและเสพสิ่งเสพติดให้โทษ ความไม่เห็นแก่ตัว ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเสียสละ และการแก้ไขข้อบกพร่อง ใช้เวลาในการทดลอง 24 คาบ คาบละ 20 นาที ผลการทดลองพบว่า ค่าเฉลี่ยผลต่างของคะแนนสอนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนคะแนนความคิดเห็นของครูต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ทั้ง 2 กลุ่ม ไม่แตกต่างกัน

ธีระพล (2538 : (3)-(4)) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง พฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างทางจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของครูและกรรมการศึกษาของโรงเรียนในจังหวัดกระบี่

การศึกษานี้ มีกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูและกรรมการศึกษาในจังหวัดกระบี่ จำนวน 370 คน การศึกษานี้ได้แบ่งพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างทางจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาออกเป็น 3 ด้านได้แก่ การครองตน ครองคน และครองงาน

ผลจากการศึกษาพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างทางจริยธรรมอยู่ในระดับดีทั้ง 3 ด้าน กล่าวคือ ด้านครองตนเป็นผู้ที่สุภาพเรียบร้อย เสียสละ อุทิศเวลา และแรงงานเพื่อส่วนรวม

ด้านครองคน เป็นผู้ไม่โอ้อวดริษยาว่าร้ายผู้อื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น

ด้านครองงาน เป็นผู้ไม่ใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน มีความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน มีความซื่อสัตย์สุจริต

นิพนธ์ ศิริสานต์ (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการสอนด้านจริยธรรม โดยใช้หนังสือการ์ตูนจริยธรรมแบบเบญจขันธ์ประกอบการสอน กับการสอนตามปกติและได้ทำการทดลองกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านเนินกุ่ม อำเภอกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 60 คน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 20 คน แล้วจัดแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม ผลจากการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้หนังสือการ์ตูนแบบเบญจขันธ์ มีทัศนคติเชิงจริยธรรมและเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่เรียนจากการสอนปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บุญเลิศ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ลักษณะที่พึงประสงค์ของครูผู้สอนจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด

การศึกษานี้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาปี 2537 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 154 คน ผลจากการศึกษาพบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ซึ่งมี 5 ประการ กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าครูผู้สอนจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด มีอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ประการ และเมื่อเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุดได้ดังนี้คือ คุณลักษณะด้านคุณธรรมและจริยธรรม, ด้านบุคลิกภาพ, ด้านมนุษยสัมพันธ์, ด้านการสอน และด้านวิชาการ

คุณลักษณะด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดนี้ ประกอบด้วยคุณลักษณะต่างๆ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต, ยุติธรรมไม่อคติ, มีพรหมวิหาร 4 (คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา), เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่, รักษาจรรยาบรรณของความเป็นครู, มีความรักและศรัทธาในอาชีพครูและประพฤติปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม

ปัทมาวดี ละออจันทร์ (2531 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการสอนจริยศึกษาเพื่อยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมโดยใช้วิธีบทบาทสมมติและหุ่นเชิดมือ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนบ้านต้นสำโรง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม จำนวน 50 คน กลุ่มทดลอง 1 สอนด้วยแสดงบทบาทสมมติ และกลุ่มทดลอง 2 ใช้สอนด้วยหุ่นเชิดมือ ผลการทดลองพบว่า กลุ่มทดลอง 1 และกลุ่มทดลอง 2 มีระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกัน และกลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่มมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นกว่าก่อนเรียน

ประสาน (2532 : บทคัดย่อ) ได้ทำปริญญาานิพนธ์เรื่อง การปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในทัศนะของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครู 825 คน และผู้บริหารโรงเรียน 328 คน รวมเป็น 1,153 คน ผลจากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารมีความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐานทั้ง 5 ประการ อยู่ในระดับสูงทั้ง 5 ประการ และมีคะแนนเฉลี่ยเรียงลำดับจากสูงสุดไปต่ำได้ดังนี้

อันดับ 1 ค่านิยมประการที่ 4 ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา ($\bar{X} = 4.29$)

อันดับ 2 ค่านิยมประการที่ 5 ได้แก่ ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ($\bar{X} = 4.28$)

อันดับ 3 ค่านิยมประการที่ 3 ได้แก่ การมีระเบียบวินัย การเคารพกฎหมาย ($\bar{X} = 4.27$)

อันดับ 4 ค่านิยมประการที่ 2 ได้แก่ การประหยัดอดออม ($\bar{X} = 4.19$)

อันดับ 5 ค่านิยมประการที่ 1 ได้แก่ การพึ่งตนเอง ชยันหมั่นเพียร การมีความรับผิดชอบ ($\bar{X} = 4.15$)

รัตนา บำรุงญาติ (2532 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาผลของการพัฒนาจริยธรรมด้านความเชื่อเพื่อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยการใช้หุ่นมือ การเล่านิทาน และการใช้แถบเสียงนิทาน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนวัดไทร ในเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำนวน 80 คน โดยจัดแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่มๆ ละ 20 คน ผลจากการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการทดลองโดยใช้หุ่นมือ การเล่านิทานและการใช้แถบเสียงนิทาน มีพัฒนาการทางจริยธรรมด้านความเชื่อเพื่อสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างคู่ พบว่าการใช้หุ่นมือกับการเล่านิทานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการเปรียบเทียบระหว่างการสอนทั้ง 3 วิธีของนักเรียนที่ได้รับการทดลองโดยการใช้หุ่นมือ การเล่านิทาน และการใช้แถบเสียงนิทาน มีพัฒนาการทางจริยธรรมด้านความเชื่อเพื่อสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วิทยา (2542 : 59-91) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง องค์ประกอบที่สนับสนุนการได้รับรางวัลดีเด่นของครูประถมศึกษาในเขตการศึกษา 3

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ในเขตการศึกษา 3 (ครอบคลุม 5 จังหวัดได้แก่ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา) ซึ่งได้รับรางวัลดีเด่นระดับจังหวัด ลำดับที่ 1, 2 และ 3 ประจำปีการศึกษา 2541 จาก 12 กิจกรรม ได้แก่ ครูดีเด่นด้านภาษาไทย, คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์, สังคมศึกษา, พละนามัย, ศิลป์, คนตรี, นาฏศิลป์, การงานพื้นฐานอาชีพ, ภาษาต่างประเทศ, แขนงและจริยศึกษา) จำนวน 180 คน และได้รวบรวมข้อมูลประชากรทั้งหมด 180 คน

องค์ประกอบที่ทำการศึกษา 4 ตัวได้แก่ ด้านตัวครู (ผู้ได้รับรางวัล), ด้านผู้บริหารโรงเรียน, ด้านโรงเรียน และด้านตัวนักเรียน

ผลจากการศึกษาพบว่าองค์ประกอบสำคัญที่สนับสนุนการได้รับรางวัลดีเด่นของครู
ประถมศึกษาเหล่านี้ได้แก่

1. ด้านตัวครู ลักษณะส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลได้แก่ การให้ความสนใจวางแผนการทำงาน ศึกษาหาความรู้ และยอมรับฟังคำติชมจากเพื่อนหรือผู้บังคับบัญชา ซึ่งแสดงว่าครูเหล่านี้มีความเอาใจใส่ต่อการทำงาน

อีกประการหนึ่งคือ แรงจูงใจซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญมาก ครูเหล่านี้มีแรงจูงใจ 3 อย่างคือ ต้องการความสำเร็จ ต้องการเป็นแบบอย่างที่ดี และต้องการความก้าวหน้าในหน้าที่ แรงจูงใจทั้ง 3 ประการแสดงถึงการเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่น แน่วแน่ในงานที่ทำ

2. ด้านผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีลักษณะเอื้ออำนวยหลายประการ ได้แก่ ส่งเสริมให้ครูสอนหลายๆ วิธี ให้คำปรึกษา ส่งเสริมให้เข้าอบรม ประชุม สัมมนา และให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียน แสดงว่าผู้บริหารให้การส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานของครูเหล่านี้เป็นอย่างดี

3. ด้านโรงเรียนพบว่า บรรยากาศการทำงานระหว่างเพื่อนครูจะเป็นลักษณะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ ให้เกียรติยกย่องกัน ซึ่งเป็นบรรยากาศการทำงานที่ดีต่อการสร้างผลงาน

ส่วนสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ช่วยสนับสนุนได้แก่ บริเวณโรงเรียนสะอาด มีสนามหญ้าให้นักเรียนออกกำลังกายและมีต้นไม้ให้ร่มเงา

4. ด้านนักเรียนพบว่า นักเรียนมีความขยัน อดทน รู้จักรับผิดชอบ มีความสามารถในการเข้าร่วมแข่งขันและได้รับรางวัลในงานวันประถมศึกษาระดับอำเภอ

ศิริพร แก้วนุ่น (2526 : 69) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาในเขตการศึกษา 12 โดยกลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 786 คน เป็นนักเรียนชาย 393 คน นักเรียนหญิง 393 คน ผลจากการศึกษาพบว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง จะใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง จะใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

หัตทยา (2541 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ผลการใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปากพญา ผลจากการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอนจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยจะมีเจตคติด้านความมีระเบียบวินัย ระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยและระดับความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยชุดการสอน อยู่ในระดับสูงกว่าก่อนได้รับการสอน

อัจฉรีย์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ผลของการใช้บทบาทสมมติและสถานการณ์จำลองที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านนาทะเล จำนวน 48 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติและสถานการณ์จำลอง มีการให้เหตุผลเชิง จริยธรรมและมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ สุจริต สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ

อารี (2532 : บทคัดย่อ) ได้ทำปริญญาานิพนธ์เรื่อง การส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารโรงเรียน 201 คน ครู 351 คน รวมเป็น 552 คน ผลจากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนเห็นว่า การส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนอย่างได้ผลนั้น เกิดจากการนิเทศการสอนได้แก่ การเสนอแนะให้ครูศึกษาภูมิหลังของนักเรียน, อบรมความประพฤติพร้อมกับการสอน, ตักเตือนเมื่อเห็นนักเรียนทำผิด, นำเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันมาจำแนกให้เห็นคุณ-โทษตามแนวศีลธรรม, จัดหาหนังสือ, จัดประชุมครู, เสนอแนะให้ครูเอาใจใส่, นำบุคคลในท้องถิ่นที่ประพฤติดีมาเป็นตัวอย่างประกอบการสอน, นำนักเรียนที่ประพฤติดีมาเป็นวิทยากรประกอบการสอน และฝึกให้นักเรียนทำสมาธิก่อนเรียน